

บทที่ 2

การพิจารณาคดีและหลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา

การพิจารณาคดีและการค้นหาความจริงในคดีอาญา เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริงของศาลในการพิจารณาคดี เช่นคำเบิกความของพยานบุคคลต่อหน้าผู้พิพากษาในศาล จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้ดุลพินิจและจิตวิทยาของศาลในการรับฟังพยานหลักฐานบุคคล และการชี้แจงนำพยานหลักฐาน ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะได้ศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ระบบการพิจารณาคดีอาญา และศึกษาเกี่ยวกับการพิจารณาคดีในคดีอาญาของศาลอุทธรณ์ ต่อไป

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการตรวจสอบข้อเท็จจริงของศาล

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการตรวจสอบข้อเท็จจริง เป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยค้นหาความจริงในคดีอาญาให้กระจ่างชัด และน่าเชื่อถือใกล้ความจริงมากที่สุด ในที่นี้จะได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงตามกฎหมายต่างประเทศ และนักวิชาการกฎหมายไทย ตลอดจนระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับการตรวจสอบข้อเท็จจริงนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้องมีสิทธิอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง เพื่อแก้ไขความไม่ถูกต้องในการกำหนดข้อเท็จจริง ซึ่งพยายามที่จะประนีประนอมระหว่างความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษา กับความต้องการความยุติธรรมในคดี แต่การยอมให้มีการแก้ไชนั้นเพื่อให้ได้ความจริงที่ถูกต้องที่สุด เป็นการคุ้มครองผลประโยชน์ของคู่ความ ในปัจจุบันพบว่าในต่างประเทศส่วนมากได้เปลี่ยนระบบการวิธีพิจารณาความอาญาจากระบบไต่สวนมาเป็นระบบกล่าวหา มีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคุ้มครองสิทธิตัวจำเลย ดังนั้นระบบการอุทธรณ์จึงถูกนำมาใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลเช่นกัน ในประเทศต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า การอุทธรณ์มีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของจำเลยจากการถูกตัดสินว่ากระทำผิดโดยผิดพลาด และใช้กับกรณีการลงโทษที่รุนแรงเกินไป อันเป็นการกระทำเกินกว่าจะคุ้มครองผลประโยชน์ของสาธารณะชน¹

¹ Shigemitsu Dando. Op.cit. p. 408.

การแก้ไขนี้ย่อมกระทบกระเทือนถึงความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษา แต่หากไม่ให้มีการแก้ไขความไม่ถูกต้องนี้ ย่อมทำให้ความยุติธรรมไม่อาจดำเนินไปได้ด้วยดี แต่ถ้าให้มีการแก้ไขกันตามอำเภอใจ โดยไม่มีขอบเขตจำกัดย่อมกระทบกระเทือนถึงอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาลและเป็นที่ยุติโทษแก่ผลประโยชน์ของคู่ความในคดี อนึ่ง การอุทธรณ์ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาคดีนั้นใหม่ซ้ำอีกครั้ง เพราะคดีนั้นได้เสร็จสิ้นไปโดยคำพิพากษาของศาลอันมีผลบังคับตามกฎหมาย จะมีการรื้อฟื้นการพิจารณาคดีใหม่อีกไม่ได้ การอุทธรณ์จึงเป็นเพียงการแก้ไขความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในการพิจารณาคดี ส่วนจะทำการแก้ไขด้วยกระบวนการอย่างไรนั้น ต้องเป็นไปตามกฎหมายของแต่ละประเทศ ตามความเหมาะสมของแต่ละประเทศ

การอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงนี้ เป็นที่แน่นอนว่าย่อมทำให้คดีต้องยืดเยื้อออกไป กล่าวคือคดีน่าจะจบที่คำพิพากษาของศาลชั้นต้น แต่คดีนั้นต้องมีการพิจารณาต่อไปอีก แม้จะใช้ระยะเวลาเนิ่นนานก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกกล่าวหา อยู่ในฐานะมัวหมองเพื่อรอพิงคำพิพากษาที่ล่าช้า ซึ่งไม่อาจจะทราบได้ว่าผลคดีจะเป็นอย่างไร แต่เพื่อให้บรรลุถึงแนวคิดของความยุติธรรมทางอาญา การค้นหาความจริงให้ปรากฏกระจ่างชัดและเป็นการใช้กฎหมายอาญาปรับเข้ากับเหตุการณ์นั้น ได้อย่างถูกต้อง แนวคิดการตรวจสอบข้อเท็จจริง ด้วยวิธีการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงจึงเป็นอีกทางหนึ่งในการค้นหาความจริง เพราะการกำหนดข้อเท็จจริงในศาลชั้นต้นอาจมีการผิดพลาด แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนพิจารณาต่างๆ ของการอุทธรณ์ควรเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ปราศจากความล่าช้า²

การอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง จึงเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงในการพิจารณาคดีของศาลล่าง ด้วยวิธีการคัดค้านคำพิพากษาของศาลในการกำหนดข้อเท็จจริงว่าไม่ถูกต้อง ซึ่งคำพิพากษานั้นยังไม่มีผลผูกพันคดีถึงที่สุด และการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงเป็นการแก้ไขคำพิพากษาในการกำหนดข้อเท็จจริงโดยใช้คำพิพากษาเช่นเดียวกัน โดยศาลซึ่งอยู่ในลำดับที่เหนือกว่า (ศาลสูง) อาจจะเป็นศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้นอื่นที่มีเขตอำนาจเหนือกว่าก็ได้ แล้วแต่ระบบการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงของประเทศนั้นๆ³

ในการแก้ไขคำพิพากษาด้วยการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงในการพิจารณาคดีของศาล โดยการแก้ไขคำพิพากษาที่ยังไม่ถึงที่สุด แต่ถ้าคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วหากปรากฏความผิดพลาดก็ต้องแก้ไขด้วยวิธีการอื่นต่อไป เช่นการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ การอภัยโทษ การล้างมลทิน หรือการนิรโทษกรรม จะแก้ไขโดยการอุทธรณ์ไม่ได้

² Hideo Tanaka. (1979). *The Japanese Legal system*. p. 478.

³ วิสันต์ เพิ่มทวีผล. (2534). การตรวจสอบและการกำหนดข้อเท็จจริงในคดีอาญา. หน้า 71.

2.1.2 แนวคิดนักวิชาการกฎหมายไทยในการตรวจสอบค้นหาความจริง

ในทางวิชาการที่เกี่ยวกับการตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยการอุทธรณ์นี้ ท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า การอุทธรณ์ หมายถึง การขอให้ศาลที่สูงกว่า ทบทวนคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่าง ทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย⁴ หลังจากศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้ว ข้อเท็จจริงใดที่คู่ความยังโต้แย้ง ต้องการให้ศาลสูงกว่าตรวจสอบความจริง เพื่อให้ได้ความจริงแท้และมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเนื้อหาในคำพิพากษานั้นเสียใหม่ คู่ความ จะขอให้ศาลอุทธรณ์ตรวจสอบคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ได้โดยใช้วิธีการอุทธรณ์ตามกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาไปยังศาลอุทธรณ์ ซึ่งมีฐานะเป็นเป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court)

การที่คู่ความขอให้ศาลชั้นอุทธรณ์ตรวจสอบคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ที่จะได้รับไว้ก็ เพื่อให้คำพิพากษาดังกล่าวได้รับการแก้ไข อาจเนื่องมาจากคู่ความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับความเป็น ธรรมจากคำพิพากษานั้น หรือต้องการให้ศาลลดหย่อนผ่อนโทษให้ ดังที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ผู้พิพากษาที่ตัดสินใจคดี ก็เป็นปุถุชนธรรมดาที่อาจผิดพลาดบกพร่องในการวินิจฉัยและสั่งคดีได้ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากความไม่รู้ ความไม่ละเอียดรอบคอบพอ หรือความผิดพลาด ซึ่งกรณีดังกล่าว เป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวผู้พิพากษาเอง นอกจากนี้ในด้านพยานหลักฐานที่ผู้พิพากษาใช้ประกอบในการ วินิจฉัยสั่งคดีอาจจะเป็นความผิดพลาดบกพร่องได้เช่นกัน เช่นพยานหลักฐานอาจไม่ถูกต้อง ไม่ตรง ความจริงหรือไม่ครบถ้วน ตามที่กล่าวมานี้เป็นที่มาของความบกพร่องของการตัดสินใจคดี ทั้งสิ้น และความบกพร่องนั้นอาจเกิดจากการใช้กฎหมาย ผิดพลาดไป เช่น ใช้บทกฎหมายในการ วินิจฉัยคดีผิด หรือใช้กฎหมายที่ถูกยกเลิกไปแล้วมาลงโทษบุคคลหรือลงโทษบุคคลไม่ครบถ้วน ตามกฎหมาย หรืออาจเป็นการฟังข้อเท็จจริงผิด ซึ่งการฟังข้อเท็จจริงผิดอาจเกิดขึ้นได้หลายประการ กล่าวคือ การสืบพยานหลักฐาน ไม่ละเอียดครบถ้วน การสรุปข้อเท็จจริงผิด หรือพยานหลักฐานที่ นำมาใช้ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานยังคลุมเครือ เช่นนี้ล้วนแต่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่ต้องใช้ วิธีตรวจสอบให้ได้ว่าซึ่งความจริง ถึงแม้ศาลจะมีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีก็ไม่ อาจเป็นหลักประกันความยุติธรรมแก่คู่ความได้⁵

จุดประสงค์ความมุ่งหมายให้มีการอุทธรณ์ เพื่อตรวจสอบความจริงในคำพิพากษาของ ศาลล่าง ก็เพื่อต้องการให้มีการถ่วงถ่วงคำพิพากษาด้วยความละเอียดรอบคอบโดยศาลอุทธรณ์จะ มีประสิทธิภาพมากกว่ามาช่วยตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้เกิดความ เทียบธรรมมากขึ้น ซึ่งจะสร้างหลักประกันให้กับประชาชนได้ดียิ่งขึ้น

⁴ คณิต ฒ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 115.

⁵ ราตรี คามิ. (2549). การพิจารณาาคดีอาญาในศาลสูง. หน้า 94.

2.1.3 หลักการตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System) หรือ (non Adversarial System)

หลักการตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System) หรือ (non Adversarial System) เป็นอีกหลักการหนึ่งที่กำหนดกระบวนการ และขั้นตอนในการค้นหาความจริงไว้ โดยมีการกำหนดลักษณะของระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีและบทบาทของศาลผู้ตัดสินในการค้นหาความจริง

ลักษณะของระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงการดำเนินคดีตามระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง เป็นระบบที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการค้นหาความจริงในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง ส่วนศาลมีหน้าที่ในการตรวจสอบค้นหาความจริงโดยไม่วางเฉย (active role) เป็นการค้นหาความจริงแบบไม่ต้องต่อสู้กัน จึงมีลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ

1) องค์กรในกระบวนการยุติธรรม ทุกองค์กรต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริง⁶

2) ศาลเป็นผู้สืบพยาน ไม่ใช่ฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย โดยฝ่ายโจทก์และจำเลย เป็นเพียงผู้กระตุ้นให้มีการสืบพยานเท่านั้น และศาลต้องไม่วางเฉยในการสืบพยานดังที่เห็นในทางปฏิบัติ แต่ต้องกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงซึ่งระบบดังกล่าวมีกลุ่มประเทศที่ใช้เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี ซึ่งอยู่ในระบบ Civil Law

บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงตามหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงในระบบ Civil Law การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ (State Procetion) ซึ่งถือว่าในคดีอาญารัฐเป็นผู้เสียหายเพราะรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ⁷ ซึ่งทั้งศาลอัยการ และตำรวจต่างเป็นเจ้าพนักงานแห่งรัฐและต่างกระทำในนามของรัฐ ทำให้มีหน้าที่ต้องกระตือรือร้นที่จะค้นหาความจริง โดยร่วมมือกันทุกฝ่าย โดยเฉพาะศาลจะวางเฉยไม่ได้ แต่จะต้องมีบทบาทสำคัญในการค้นหาให้ได้ความจริง เพราะศาลอยู่ในฐานะผู้ตรวจสอบตามลักษณะที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีความผิดอาญาเกิดขึ้น หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐดังกล่าวส่งผลต่อบทบาทของศาลในระบบตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นระบบที่ใช้อยู่ในประเทศในภาคพื้นยุโรปซึ่งได้มีวิวัฒนาการเกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 โดยนักกฎหมายในระบบ Civil Law เริ่มเห็นถึงความจำเป็นที่ศาลควรมีบทบาทในการซักถาม ริเริ่มการค้นหาความจริงได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องรอให้คู่ความร้องขอ หลักการดังกล่าวเป็นหลักที่ใช้มากในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีแนวคิดให้ศาลซึ่งประกอบด้วยองค์คณะจำนวนไม่กี่คนจะวินิจฉัยปัญหา

⁶ ชาติ ชัยเดชสุริยะ และ ณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. เล่มเดิม. หน้า 56.

⁷ คณิต ณ นคร. (2544, มกราคม-มีนาคม). "บทบาทของศาลในคดีอาญา." วารสารกฎหมายธุรกิจ, บัณฑิตย์ 1, ฉบับ 1. หน้า 51.

ข้อเท็จจริงได้ถูกต้องตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้ก็จำเป็นที่ศาลจะต้องมีอำนาจ ในการพิจารณา พยานหลักฐานค้นหาความจริงด้วยตัวศาลเอง ทั้งการพิจารณาจากพยานหลักฐานของทางฝ่าย โจทก์จำเลยและการเรียกพยานมาให้การต่อศาล เพื่อให้ได้ความตามความเป็นจริงว่าข้อเท็จจริงที่ เกิดขึ้นเป็นอย่างไร ซึ่งศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานด้วยตัวศาลเองให้ได้ความจริงแทนที่จะเป็นแต่ เพียงผู้นั่งฟังการเสนอพยานและซักถามพยานของฝ่าย โจทก์และจำเลยผู้พิพากษาในระบบกฎหมาย ของประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบที่ใช้กฎหมาย Civil Law จะเป็นผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการ ค้นหาข้อเท็จจริงจากการสืบสวนพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำความคิดคู่ความ ไม่ได้มีบทบาทหลักในการค้นหาความจริง เพราะระบบนี้มีเจตนารมณ์ที่จะค้นหาความจริงมิใช่ ค้นหาความคิด ระบบนี้จะเน้นหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการรับฟังพยานหลักฐานใน การค้นหาความจริง โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นกับความเชี่ยวชาญของคู่ความในการนำสืบพยานหลักฐานให้ ประจักษ์ต่อศาลและไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานมาผู้พิพากษามีอำนาจใช้ ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก⁸

2.1.4 พยานหลักฐานที่ใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริง

พยานหลักฐาน คือ สิ่งที่สามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่มีการกล่าวอ้าง ในการดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา ซึ่งคู่ความได้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงต่างๆ มาในคำฟ้องและคำให้การ เพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหาหรือข้อกล่าวแก้ของตน และศาลจำเป็นต้องนำสิ่งเหล่านี้มาพิจารณา ตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริง ซึ่งพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ความจริงอาจแยกออกได้เป็นพยาน หลักฐานโดยตรง พยานหลักฐานแวดล้อม และข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยอื่น ในที่นี้จะขอกกล่าว เกี่ยวกับพยานหลักฐานในคดีอาญาที่ศาลจำเป็นต้องนำไปใช้พิสูจน์ความจริงเสมอ

พยานหลักฐาน โดยตรง (Direct Evidence) หมายถึง พฤติการณ์ทั้งหลายที่โดยตัวของ มันเองแสดงให้เห็นได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาผิดหรือไม่ผิด⁹ ซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริง เป็นประเด็นพิพาทในคดีโดยตรง ซึ่งศาลไม่ต้องไปค้นหาเหตุผลข้อสันนิษฐานอย่างใดต่อไปอีก ถ้า ศาลเชื่อพยานหลักฐานโดยตรง ศาลก็สามารถสรุปได้ว่าข้อเท็จจริงที่พิพาทกันเป็นดังที่พยานพิสูจน์ เช่น ประเด็นพิพาทในคดีกรณี ก. ใช้มีดแทง ข. หรือ ไม่ พยานที่เห็น ก. กำลังใช้มีดแทง ข เป็นพยาน โดยตรง ถ้าศาลเชื่อว่าพยานคนนี้เป็นผู้จริง ศาลก็สรุปได้เลยว่า ก. แทง ข.

พยานประพจน์เหตุแวดล้อมกรณี (Circumstantial Evidence) หรือพยานแวดล้อม หมายถึง พยานหลักฐานที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริง มิได้เป็นประเด็นพิพาทในคดีโดยตรง หากแต่พิสูจน์

⁸ คณิต ผนคร ข เล่มเดิม. หน้า 3.

⁹ เข็มชัย ชูติวงศ์. (2536). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 7). หน้า 2-3.

¹⁰ คณิต ผนคร ก เล่มเดิม. หน้า 207.

ข้อเท็จจริงอื่นที่บ่งชี้ว่า ข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นพิพาทน่าจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น เช่น คดีมีประเด็นพิพาทว่า ก. แทะ ข. หรือไม่ ซึ่ง ค. เป็นพยานที่เบิกความว่า เวลาเกิดเหตุ เห็น ก. วิ่งผ่านไป มีถ้อยคำซึ่งมีโลหิตสตกๆ และได้ยินเสียงร้องของ ข. ดังนี้ แม้ศาลจะเชื่อว่า ค. พูดยัง ก็ยังไม่อาจสรุปได้ทันทีว่า ก. แทะ ข. เพราะอาจมีความเป็นไปได้แม้จะเป็นส่วนน้อยว่า ก. ถ้อยคำวิ่งมาในขณะนั้น โดย ก. ไม่ได้แทะ ข. ค. เป็นเพียงพยานที่บ่งชี้ว่า ก. น่าจะเป็นคนแทะ ข. เท่านั้น ศาลจะต้องพิจารณาพยานปากนี้ร่วมกับพยานอื่นๆ ว่าเพียงพอหรือไม่ ก่อนที่จะสรุปว่า ก. แทะ ข.¹¹

ข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยอื่น หมายถึง พฤติการณ์ที่ทำให้เห็นแจ้งถึงน้ำหนักของพยานหลักฐานชนิดต่างๆ เช่นความน่าเชื่อถือ หรือความสามารถในการจดจำพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญพิเศษ แต่ในการพิจารณาคดีอาญาข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยนี้ได้ถูกละเลยกันมานานมาก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้พิพากษาที่ต้องสัมผัสพยานด้วยตนเอง

การที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาจากพยานดังกล่าว ศาลต้องพิจารณาจากความใกล้ชิดของข้อเท็จจริงที่พยานมุ่งพิสูจน์กับประเด็นพิพาทในคดี กล่าวคือ ถ้าข้อเท็จจริงใกล้ชิดจนเป็นอันเดียวกับประเด็นพิพาท พยานที่มุ่งสืบข้อเท็จจริงนั้นก็จะเป็นพยานโดยตรง แต่ถ้าข้อเท็จจริงมิได้เป็นอันเดียวกับประเด็นพิพาท พยานที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริงก็เป็นพยานแวดล้อม เช่นการให้เหตุผลที่จะทำให้ศาลเชื่อว่าข้อเท็จจริงบางอย่างอยู่หรือไม่ ซึ่งจะต้องมีการใช้เหตุผลอนุมานเอาอีกต่อหนึ่ง พยานแวดล้อมกรณีนี้ นักกฎหมายบางท่านเรียกว่า “พยานเหตุผล”

ส่วนประจักษ์พยาน (Eyewitness) หมายถึง พยานได้รู้เห็นหรือสัมผัสกับเหตุการณ์ที่มาเบิกความด้วยตนเอง โดยตรง ทั้งนี้ไม่ว่าจะรู้เห็นมาด้วยประสาทสัมผัสใด เช่นเห็นเหตุการณ์ด้วยตาตนเอง ได้ยินเสียงด้วยหูของตนเอง สัมผัสความร้อนเย็นด้วยตนเอง¹² ประจักษ์พยานนี้ เป็นพยานที่มีน้ำหนัก ผู้พิจารณาคดีจำเป็นต้องพิจารณาพฤติการณ์ อาทิ ปรกิริยาพยานที่มาเบิกความประกอบในการตัดสินใจคดีด้วย

2.2 ความจำเป็นในการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง

การอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่จำเป็น ก่อนอื่นต้องกำหนดข้อเท็จจริงคือต้องนำเอาข้อเท็จจริงอันเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสืบพยาน มาประเมินค่าความน่าเชื่อถือเพื่อสรุปให้ได้ข้อเท็จจริงอันเป็นยุติ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่จะนำไปใช้ปรับกับบทบัญญัติของกฎหมายต่อไป ดังนั้นการที่จะได้ข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยุติได้ ต้องดำเนินการตามขั้นตอนในกระบวนการของพยานหลักฐาน ในขั้นแรกนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับว่าพยานหลักฐานนั้นสามารถยอมรับได้ตามกฎหมาย

¹¹ เข็มชัย ชูติวงศ์. เล่มเดิม. หน้า 9.

¹² สมชาย รัตนเชื้อสกุล. (2544). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. หน้า 28.

หรือไม่ (admissibility) ถ้าพยานหลักฐานนั้นสามารถยอมรับได้แล้ว ก็จะเป็นกระบวนการขั้นต่อไป คือ การสืบพยาน (examination) การสืบพยานเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการค้นหาความจริง ซึ่งมีส่วนสำคัญในขั้นตอนสุดท้าย กล่าวคือ การประเมินค่าของพยานหลักฐาน (evaluations) เป็นการพิจารณาว่าพยานหลักฐานนั้นน่าเชื่อถือเพียงใด

สิ่งที่สำคัญในการเบิกความของพยานนั้น จะประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) พยานพบเห็น ได้ยิน หรือรับทราบข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งพยานจะรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้น ได้ตรงกับความจริงแค่ไหน ย่อมขึ้นอยู่กับประสาทสัมผัสของพยานเอง ดังนั้น พยานอาจรับข้อเท็จจริงมาผิดพลาดก็ได้ เช่น ฟังมาไม่ถนัด เห็นไม่ชัด

2) พยานรับทราบข้อเท็จจริง และเก็บไว้ในความทรงจำจนถึงเวลาไปเบิกความ ซึ่งอาจใช้เวลานานเป็นเดือนหรือปี ดังนั้นตอนที่พยานเบิกความ พยานจะเบิกความจากความทรงจำของตน ซึ่งจะถูกต้องใกล้เคียงความจริงเพียงใด ก็ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และระยะเวลาระหว่างการพบเห็นเหตุการณ์กับเวลาเบิกความ พยานถ่ายทอดสิ่งที่ตัวเองจำได้ออกมาให้ศาลฟัง

3) ปัญหาเรื่องการถ่ายทอด หรือสื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจพยานอาจรู้ภาษาไม่ดี พอใช้คำไม่ถูกต้องทำให้ความหมายผิดไป ฉะนั้น แม้พยานจะรับทราบมาโดยถูกต้องและจำได้แม่นยำ ก็อาจจะถ่ายทอดให้คนอื่นเข้าใจได้ไม่ตรงกับความจริงของตน

จะเห็นได้ว่าแม้พยานจะสุจริตและเบิกความไปตามที่ตนคิดว่าเป็นจริง โอกาสผิดพลาดก็อาจเกิดขึ้นได้ในขั้นตอนทั้งสามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง อย่างไรก็ตามถ้าได้ผู้ที่พบเห็นเหตุการณ์มาเบิกความต่อหน้าศาลหรือคณะลูกขุน ศาลก็ยังพอมีโอกาสตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานได้จากการสอบถาม และจากท่าทางว่าประสาทสัมผัสของพยานเป็นอย่างไร ความจำดีหรือไม่ และการสื่อความหมายพยานทำได้ดีเพียงใด ซึ่งจะช่วยศาลในการใช้ดุลพินิจว่าจะเชื่อพยานได้เพียงใด¹³

การค้นหาความจริง ต้องอาศัยการชั่งน้ำหนักและการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ โดยอาศัยส่วนประกอบพยานหลักฐานโดยตรง พยานหลักฐานแวดล้อมและข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยในเรื่องพยานหลักฐาน เห็นได้ว่าข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยในเรื่องพยานหลักฐานนั้นเป็นสาระสำคัญในการพิสูจน์ความจริงเลยทีเดียว เพราะความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลและความสามารถในการจดจำของพยานบุคคลนั้นจะได้อีกก็ด้วยการสังเกต การให้การของพยานบุคคลเท่านั้น การได้เห็น ได้ฟังพยานหลักฐานต่างๆ โดยตรงจากการสืบพยาน ทำให้สามารถปลงใจได้ว่าพยานหลักฐานนั้นเชื่อถือเพียงใด

การกำหนดข้อเท็จจริง ต้องอาศัยเหตุผลและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เหตุผลในที่นี้มีได้หมายถึงเหตุผลตามความคิดหรือความรู้สึกของบุคคลแต่ละบุคคลเท่านั้น แต่ต้องเป็น

¹³ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2524). “ความหมายของพยานบอกเล่า.” บทบัญญัติ, 38, ตอน 2. หน้า 185.

เหตุผลที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายด้วย ในบางครั้งการใช้เหตุผลในการประเมินค่าของพยานหลักฐานไม่ถูกต้อง ซึ่งเป็นผลทำให้การกำหนดข้อเท็จจริงผิดพลาดไป ในกรณีที่การตัดสินใจว่ามีความผิดเหตุผลที่ทำให้ตัดสินใจเช่นนั้นต้องมีข้อมูลจากพยานหลักฐานต่างๆ มาสนับสนุน ซึ่งเป็นรากฐานที่ทำให้กำหนดข้อเท็จจริงลงไปเช่นนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มีข้อมูลจากพยานหลักฐานมาสนับสนุนเพียงพอ การกำหนดข้อเท็จจริงนั้น ย่อมเป็นการใช้เหตุผลตรงข้ามกับความเป็นจริง (contradictory reason)¹⁴

การเลือกเฟ้นข้อมูลจากพยานหลักฐานก็มีความสำคัญในการกำหนดข้อเท็จจริงเช่นเดียวกัน การเลือกเฟ้นข้อมูลจากพยานหลักฐานที่ผิดเหตุผล กล่าวคือการไม่รับรู้หรือเพิกเฉยที่จะใช้ข้อมูลจากพยานหลักฐานบางข้ออันเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องนั้น ย่อมก่อให้เกิดความเคลือบแคลงสงสัยในความเป็นเหตุเป็นผลของการกำหนดข้อเท็จจริงนั้น เพราะหากยอมรับฟังข้อมูลจากพยานหลักฐานที่มีได้เลือกเฟ้นแล้ว อาจจะทำให้การกำหนดข้อเท็จจริงเป็นไปอีกทางหนึ่ง ซึ่งทำให้การกำหนดข้อเท็จจริงเป็นไปโดยไม่ถูกต้องได้¹⁵ ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การกำหนดข้อเท็จจริงต้องอาศัยการประเมินค่าของพยานหลักฐาน โดยพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานนั้น ประกอบ โดยอาศัยเหตุผลประสพการณ์ของแต่ละบุคคลที่จะสามารถกำหนดข้อเท็จจริงได้อย่างถูกต้อง การกำหนดข้อเท็จจริงควรจะต้องได้เผชิญกับพยานหลักฐานนั้น โดยตรง โดยเฉพาะตัวจำเลยและพยาน ซึ่งจะทำให้ได้รับประโยชน์จากการสังเกตอากัปกริยา (demeanor evidence) การได้ยิน (seeing and hearing) ย่อมทำให้เกิดรอยประทับ (impression) แก่จิตใจของผู้กำหนดข้อเท็จจริง และโดยการตรึงตรองโดยอาศัยกฎเกณฑ์ทางด้านตรรกวิทยาและจิตวิทยา ย่อมทำให้สามารถกำหนดข้อเท็จจริงลงไปได้ว่าความจริงนั้นควรเป็นอย่างไร เพื่อที่จะให้ได้ความจริงที่ถูกต้องที่สุด¹⁶

ดังนั้นการที่จะค้นหาความจริงที่ถ่องแท้ จากการพิจารณาคดีนั้น เป็นสิ่งที่ไม่อาจจะเป็นไปได้ในโลกของความเป็นจริงมนุษย์ไม่อาจจะทุ่มเทพลังการต่างๆ ความมานะพยายามตลอดจนเวลาทั้งหมดในการค้นหาความจริงได้ ฉะนั้นการค้นหาความจริงจึงถูกจำกัดโดยความสามารถของมนุษย์และวิธีการต่างๆ ในการค้นหาความจริง ด้วยเหตุนี้การค้นหาความจริงจึงเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะเข้าถึงความจริงที่ถ่องแท้เท่าที่สามารถจะเป็นไปได้เท่านั้น ข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการค้นหาความจริง โดยผ่านกระบวนการของพยานหลักฐานนั้น ในบางครั้งอาจจะไม่ใช่ความจริงก็ได้แต่ก็ต้องถือว่าเป็นข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยุติแล้ว (ultimate fact)¹⁷ ซึ่งไม่อาจจะ

¹⁴ สมคิด บุญวัฒน์. (2545). กระบวนพิจารณาของศาลอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา.

¹⁵ Shigemitsu dando. Op.cit. pp. 204-205.

¹⁶ วิสันต์ เพิ่มทวีผล. เล่มเดิม. หน้า 61.

¹⁷ Shigemitsu Dando. Op.cit. pp. 174-175.

ได้เทียบเป็นอย่างอื่นได้อีก ข้อเท็จจริงที่ได้นี้จะนำไปใช้ปรับกับบทบัญญัติต่างๆ ของกฎหมาย เพื่อการวินิจฉัยชี้ขาดในเนื้อหาของคดีต่อไป หากการค้นหาคำความจริงไม่ถูกต้องย่อมทำให้การกำหนดข้อเท็จจริง ไม่ถูกต้องด้วย และย่อมกระทบกระเทือนถึงประโยชน์ของคู่ความในคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเลย ซึ่งย่อมจะได้รับผลร้ายจากการกระทำเช่นนั้น

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่ถูกต้องในกำหนดข้อเท็จจริงมี 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยภายในคือ ตัวบุคคลที่ทำหน้าที่กำหนดข้อเท็จจริง และปัจจัยภายนอก คือมูลเหตุอื่นๆ ที่มีขึ้นเนื่องมาจากตัวผู้กำหนดข้อเท็จจริง ซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียดดังนี้

1) ปัจจัยภายใน ในระบบคอมมอนลอว์นั้นคณะลูกขุนเป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริง (trier of fact) ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการค้นหาคำความจริง การพิจารณาคดีในประเทศคอมมอนลอว์นั้นเป็นระบบ adversary system การจะได้ความจริงนั้นต้องอาศัยการโต้แย้งของคู่ความในคดี คู่ความต่างก็แสดงข้อโต้แย้งของตน เพื่อที่จะโน้มน้าวจิตใจของคณะลูกขุน ซึ่งเป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริงให้คล้อยตาม ซึ่งในบางครั้งทำให้ลูกขุนตัดสินใจผิดพลาดไป โดยความไม่รู้ความสสารหรือความเข้าใจผิดแต่ในกรณีนี้ย่อมไม่ทำให้เสื่อมเสียต่อความยุติธรรมเท่าใด เพราะการปล่อยตัวผู้กระทำผิดคิดว่าการลงโทษผู้บริสุทธิ์ แต่ในบางครั้งลูกขุนได้ตัดสินใจให้ลงโทษผู้บริสุทธิ์ซึ่งเป็นการลงโทษโดยผิดพลาด (wrongful conviction) ผลการศึกษาพบว่าคำตัดสินของคณะลูกขุนนั้นมีความไม่ถูกต้องในการกำหนดข้อเท็จจริงมีโอกาสเกิดขึ้นได้

สำหรับการพิจารณาความผิดอาญาเล็กๆ น้อยๆ ซึ่งการพิจารณามักกระทำในศาลแขวง และเป็นการพิจารณาโดยไม่มีคณะลูกขุน ผู้พิพากษาเป็นผู้พิจารณาทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเนื่องจากปริมาณของคดีที่มาสู่ศาลแขวงจำนวนมากกระบวนการพิจารณาในศาลแขวงจึงเป็นไปได้โดยรวดเร็ว เพื่อให้การพิจารณาเสร็จไปโดยรวดเร็ว ความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาจึงมีน้อย ความไม่ถูกต้องย่อมมีทางเกิดขึ้นได้มาก ดังนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาเหล่านี้ย่อมมีความบกพร่องเกิดขึ้นได้มาก อนึ่งผู้พิพากษาที่ปฏิบัติหน้าที่ในศาลแขวงส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลธรรมดาที่ประกอบอาชีพในสาขาอื่น ไม่มีพื้นความรู้ทางกฎหมาย ซึ่งเป็นจารีตประเพณีแต่ดั้งเดิมของประเทศคอมมอนลอว์โดยเฉพาะ การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาเหล่านี้ย่อมมีความบกพร่องเกิดขึ้นได้มาก

ในประเทศระบบซีวิลลอว์นั้น ผู้พิพากษาเป็นผู้พิจารณาทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย การพิจารณาจะไม่มีคณะลูกขุน ซึ่งในลักษณะเช่นนี้ผู้พิพากษาจะมีภาระความรับผิดชอบถึง 4 ประการ คือออกคำสั่งใดๆ และควบคุมการพิจารณา กำหนดข้อเท็จจริงในคดีในฐานะเป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริง ตัดสินชี้ขาดในความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลย และกำหนดโทษเมื่อชี้ขาดว่าจำเลยกระทำผิด แต่อย่างไรก็ดีผู้พิพากษาก็เป็นปุถุชนธรรมดา แม้จะได้รับการฝึกฝนอบรมมาดี

เพียงใด และได้ใช้ความระมัดระวังมากสักเพียงใดก็ตาม ความผิดพลาดพลังผลในการปฏิบัติหน้าที่ย่อมเกิดขึ้นได้

การพิจารณาความผิดเกี่ยวกับคดีที่ไม่รุนแรงนั้น ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นการพิจารณาในศาลแขวง กระบวนพิจารณามักเป็นไปโดยรวบรัด เช่นเดียวกับประเทศคอมมอนลอว์ การพิจารณามักกระทำโดยผู้พิพากษานายเดียนั่งพิจารณา จุดประสงค์ก็เพื่อให้การพิจารณาเสร็จไปได้รวดเร็วเพื่อความคล่องตัวในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ความรอบคอบในการพิจารณามีน้อย เนื่องจากผู้พิพากษามีความรับผิดชอบมากดังที่กล่าวมาแล้ว โอกาสของความไม่ถูกต้องย่อมเกิดขึ้นได้มาก

2) ปังจัยภายนอก การที่จะกำหนดข้อเท็จจริงได้นั้น ต้องอาศัยข้อเท็จจริงอันได้มาจากระบวนกรของการพิสูจน์ ซึ่งตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ต่างก็มีวิธีการในการค้นหาความจริงที่แตกต่างกัน กล่าวคือในระบบคอมมอนลอว์ใช้ระบบ adversary system ตามระบบนี้การค้นหาความจริงต้องอาศัยการกระทำต่างๆ ของคู่ความ คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงเพื่อประโยชน์แก่คดีของตน บทบาทของคู่ความในคดี จึง active การดำเนินคดีเป็นลักษณะการต่อสู้คดี การค้นหาความจริงอาจจะอาศัยการถามค้าน (cross examination) เป็นสำคัญ เพื่อมุ่งหมายให้ได้ความจริงเพิ่มอีกทางหนึ่งจากการถามค้าน สำหรับศาลนั้นจะทำหน้าที่เป็นคนกลาง (neutrality of court-conducted proof-taking) ศาลมีหน้าที่ควบคุมการพิจารณาให้ดำเนินไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของศาลจึงเป็น passive ระบบนี้จุดอ่อนตรงที่ว่าคู่ความมักจะนำพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่คดีของตนมาแสดงเท่านั้น ศาลไม่อาจจะเข้าไปแสวงหาความจริงโดยตนเองได้มากนัก หากศาลเข้าไปสอดแทรกในการค้นหาความจริง ก็จะถูกมองไปว่ามีความลำเอียงเข้ากับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ประเด็นบางข้อจึงขาดหายไปไม่ปรากฏในการพิจารณาคดี

นอกจากความไม่ถูกต้องที่อาจเกิดมาจากวิธีพิจารณาเองแล้ว ความไม่ถูกต้องอาจจะเกิดได้อีกหลายกรณี ซึ่งทำให้ได้ข้อเท็จจริงไม่ถูกต้องหรือข้อเท็จจริงบางข้อขาดหายไป เหตุของความไม่ถูกต้องจะชี้ขาดให้เห็นได้ ดังนี้

1) พยานหลักฐานเท็จ ไม่ว่าจะพยานหลักฐานประเภทใดก็ตาม อาจเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุก็ได้ พยานหลักฐานเท็จนี้ทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ไม่ตรงกับความจริง ซึ่งย่อมจะทำให้การกำหนดข้อเท็จจริงไม่ถูกต้องไปด้วย แม้ว่าพยานหลักฐานเท็จจะมีกฎหมายอาญาบัญญัติลงโทษไว้แล้วก็ตามแต่ไม่อาจที่จะแก้ไขความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นได้ หากปรากฏความจริงขึ้นในภายหลังก็อาจจะแก้ไขความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นได้ด้วยการขอหรือฟื้นคดีอาญารื้อฟื้นพิจารณาใหม่

2) การชี้ตัวในข้อนี้มักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพยานบุคคลโดยเฉพาะคือในบางครั้งพยานอาจชี้ตัวว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดโดยเชื่ออย่างจริงจังและโดยสุจริตซึ่งจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำ

ผิดเลยตามความเป็นจริง แต่จำเลยไม่สามารถแก้ตัวได้ในเรื่องฐานที่อยู่ ซึ่งเป็นผลให้จำเลยต้องถูกลงโทษ เพราะการชี้ตัวผิดนั้น

3) การไม่หยิบยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ ในข้อนี้จะเป็นเรื่องของระบบ adversary system โดยเฉพาะพยานหลักฐานต่างๆ เป็นหน้าที่ของคู่ความที่ต้องนำมาแสดงหากคู่ความมิได้นำพยานหลักฐานใดมาแสดง ศาลไม่อาจหยิบยกขึ้นมาวินิจฉัยเองได้ การที่มีได้หยิบยกนี้อาจเนื่องมาจากความพลั้งเผลอหรือหย่อนความสามารถของทนายความหรือที่ปรึกษาก็ได้ ซึ่งในกรณีนี้ ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่คู่ความได้ จึงต้องมีหนทางที่จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

ด้วยเหตุที่การกำหนดข้อเท็จจริงอาจไม่ถูกต้องได้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาต่อศาลอุทธรณ์จึงมีความจำเป็น¹⁸

2.3 ขั้นตอนการทำหน้าที่ของศาลไทยในคดีอาญา

ศาลเป็นองค์กรที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งแบ่งความหมายเป็น 2 นัย คือเป็นองค์กรศาลยุติธรรม และอีกนัยหนึ่งหมายถึงผู้พิจารณาพิพากษาคดี ศาลจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ต่อเนื่องจากตำรวจและพนักงานอัยการ โดยใช้อำนาจทางตุลาการ ส่วนตำรวจ จะใช้อำนาจเป็นฝ่ายบริหารและพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจฝ่ายบริหารแต่มีอำนาจกึ่งตุลาการ (quasi-judicial) ศาลจะเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้ตกกล่าวหาตกเป็นจำเลย เป็นผู้ชี้ขาดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นการทำหน้าที่รับต่อเนื่องจากพนักงานอัยการที่ยื่นฟ้อง แต่ต้องเป็นไปตามเขตอำนาจศาลที่กำหนดไว้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ศาลอาญามีเขตอำนาจตลอดท้องที่กรุงเทพมหานคร เว้นแต่ท้องที่ที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี และศาลจังหวัดมีนบุรี และต้องเป็นคดีที่ความผิดเกิดขึ้น อ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นในเขตอำนาจ หรือเป็นคดีที่จำเลยมีที่อยู่หรือถูกจับหรือในคดีความผิดหลายเรื่องเกี่ยวกัน โดยเหตุใดเหตุหนึ่งเป็นต้นว่า ปรากฏว่าความผิดหลายฐานได้กระทำการลงโดยผู้กระทำผิดคนเดียวกันหรือผู้กระทำผิดหลายคนเกี่ยวพันกันในการกระทำผิดฐานหนึ่งหรือหลายฐาน หรือปรากฏว่าความผิดหลายฐาน ได้กระทำการลงโดยมีเจตนาเดียวกัน คั้งนี้จะฟ้องคดีทุกเรื่องหรือจะฟ้องผู้กระทำผิดทั้งหมดต่อศาลที่มีอำนาจชำระในฐานะความผิดที่มีอัตราโทษสูงที่สุดก็ได้

¹⁸ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย. (2527). การแก้ไขคำพิพากษาในคดีอาญาโดยการอุทธรณ์ตามระบบคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์. หน้า 40-47.

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ของศาลหรือผู้พิพากษาไว้หลายประการที่สำคัญคือ การเข้าไปตรวจสอบถ่วงดุลการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการอันเป็นการกระทำของฝ่ายบริหารเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา และการใช้อำนาจตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา อำนาจหน้าที่ของศาลหรือผู้พิพากษาต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง ซึ่งจะได้ศึกษาขั้นตอนอำนาจหน้าที่ของศาลก่อนประทับฟ้อง การพิจารณาพิพากษาคดี และขั้นตอนการบังคับคดี

2.3.1 อำนาจหน้าที่ก่อนประทับฟ้อง

อำนาจหน้าที่ของศาลก่อนประทับฟ้อง สามารถแยกได้หลายประเด็น ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้¹⁹

- 1) การตรวจสอบการควบคุมหรือจับกุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน แม้ว่าพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการบังคับกับผู้ต้องหาเพื่อให้การสอบสวนเป็นไปโดยเรียบร้อย แต่ก็มีขอบเขตจำกัดให้ควบคุมได้เท่าที่จำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดีและภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ถ้าเกิดความจำเป็นที่จะควบคุมผู้ถูกกล่าวหาซึ่งถูกจับไว้เกินกว่ากำหนด พนักงานสอบสวนจะต้องส่งผู้ต้องหามาศาลและยื่นคำร้องขอหมายขังผู้ต้องหา ศาลมีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของพนักงานสอบสวนด้วยการไต่สวนสอบถามพนักงานสอบสวนถึงเหตุแห่งความจำเป็นที่จะควบคุมผู้ถูกกล่าวหา
- 2) การตรวจสอบการควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมายตามหลัก (habeas corpus) อันเป็นหลักการป้องกันการละเมิดเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจจับกุม กักขัง ควบคุมตามอำเภอใจของเจ้าพนักงานของรัฐ โดยปราศจากเหตุอันสมควรหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วยการไต่สวนเหตุแห่งการควบคุมและควรได้รับการปลดปล่อย
- 3) การไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลนั้น ซึ่งการไต่สวนมูลฟ้องหมายถึงกระบวนการไต่สวนของศาลเพื่อวินิจฉัยถึงมูลคดีซึ่งจำเลยต้องหาอันเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการสอบสวนแต่ถ้าหากมีการละเลยหน้าที่ดังกล่าวศาลก็ชอบที่จะเข้าไปกระตุ้นด้วยการไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าศาลเห็นว่าคดีมีมูลศาลมีอำนาจประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป แต่ถ้าศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูลศาลจะต้องพิพากษายกฟ้อง แต่ในทางปฏิบัติแล้วโดยปกติศาลจะไม่ทำการไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้อง

¹⁹ ประเสริฐ โท้วประดิษฐ์. (2546). ปัญหาการอุทธรณ์คำพิพากษาศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: ศึกษากรณีหลักการทบทวนคำพิพากษา. หน้า 26.

2.3.2 การพิจารณาพิพากษา

หากศาลได้ประทับฟ้องคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องแล้วผู้ถูกกล่าวหาจะมีสถานะเป็นจำเลย ศาลต้องทำการพิจารณาคดีต่อไปเพื่อวินิจฉัยเกี่ยวกับการกระทำของจำเลย โดยมีหลักสำคัญดังนี้

1) การพิจารณาต้องทำโดยเปิดเผย กล่าวคือ การที่ศาลกระทำต่างๆ เกี่ยวกับคดี เช่น สอบถามคำให้การ พิจารณาคำร้องคำขอ สืบพยาน ฟังคำแถลงด้วยวาจา การพิจารณาโดยเปิดเผยและยังหมายความรวมถึงการที่ประชาชนมีสิทธิที่จะเข้าฟังการพิจารณาได้ ไม่ว่าจะมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องในคดีหรือไม่ก็ตามเพื่อให้เป็นไปตามสิทธิในการรับรู้และเสนอข้อหาสารของประชาชนและเพื่อป้องกันพยานเท็จ โดยมีเหตุผลในทางจิตวิทยาว่า บุคคลทุกคนย่อมกระดากอายต่อการที่จะพูดเท็จต่อหน้าผู้คนจำนวนมาก ซึ่งต่างกับชั้นสอบสวนที่มักจะไม่ค่อยทำการสอบสวนโดยเปิดเผยแต่ทั้งนี้ต้องหลีกเลี่ยงการพิจารณาคดีที่เป็นการโฆษณามากเกินไป เพราะจำเลยยังมีข้อสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำผิด²⁰

2) การพิจารณาต้องทำต่อหน้าจำเลย ซึ่งจำเลยมีสิทธิที่จะเผชิญหน้ากับผู้กล่าวหาเพื่อให้จำเลยได้รู้เห็นการพิจารณาคดีโดยตลอด จะได้มีโอกาสต่อสู้คดีได้เต็มที่เพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมของจำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีโดยเป็นธรรม ถ้าหากกระบวนการพิจารณาของศาลไม่ชอบ จำเลยก็มีโอกาสได้รับรู้และโต้แย้งคัดค้านได้ สิทธิของจำเลยนี้เป็นสิทธิสำคัญในระบบกล่าวหาที่ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดีซึ่งสืบเนื่องมาจากสิทธิที่จะร่วมในการพิจารณาคดี

3) ศาลต้องสอบคำให้การของจำเลย เมื่อโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้วและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ศาลมีหน้าที่อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังจนแน่ใจว่าจำเลยเข้าใจข้อหาได้ดีแล้ว ต้องสอบถามคำให้การของจำเลยว่าเป็นผู้กระทำผิดจริงหรือไม่ จำเลยมีสิทธิที่ให้การโดยสมัครใจ จำเลยมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง (Privilege against self incrimination) หรือจำเลยมีสิทธิที่จะให้การปฏิเสธ รวมถึงสิทธิที่จะไม่ให้การ (right to silence) ในกรณีเช่นนี้ศาลต้องจดรายงานไว้เท่านั้น ไม่มีอำนาจใดๆ บังคับจำเลยได้ แต่จำเลยอาจเปลี่ยนใจและให้การในเวลาต่อมาได้ก่อนศาลมีคำพิพากษา หรือในกรณีที่จำเลยให้การแล้วไม่ว่าจะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธ เมื่อมีเหตุ ผลอันสมควรอาจยื่นคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมได้ก่อนศาลพิพากษา แต่ศาลจะอนุญาตได้ต่อเมื่อเปิดโอกาสให้โจทก์ได้คัดค้านแล้วซึ่งในที่สุดศาลอาจไม่อนุญาตก็ได้

4) ศาลต้องสืบพยานในศาล เพื่อพิสูจน์ความจริงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด หรือเป็นผู้บริสุทธิ์ เนื่องจากการรับฟังข้อเท็จจริงของศาลนั้นจะต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กฎหมายรับรองไว้ การพิสูจน์ความถูกต้องแท้จริงของข้อเท็จจริงก็ต้องมีกฎเกณฑ์เช่นเดียวกัน กฎเกณฑ์นี้ก็คือกฎหมาย

²⁰ โทแมน ภัทรภรณ์. (2531). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา: วิธีพิจารณาชั้นศาล. หน้า 61.

ลักษณะพยาน เช่น พยานหลักฐานชนิดใดที่สืบได้หรือต้องห้ามมิให้นำสืบ วิธีการสืบพยานจะทำได้ด้วยวิธีใดและโดยเฉพาะในทางปฏิบัติแล้วการค้นหาความจริงจะใช้วิธีถามค้านพยาน (cross examination) เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (popular prosecution)²¹

5) การทำคำพิพากษาของศาลเมื่อได้ทำการสืบพยานเสร็จแล้ว ศาลจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนว่าจำเลยเป็นผู้กระทำหรือไม่และการกระทำของจำเลยเป็นความผิดหรือไม่ หากศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริงและการกระทำของจำเลยเป็นความผิดศาลอาจพิพากษาลงโทษจำเลยได้ แต่ทั้งนี้การพิพากษาลงโทษจำเลยต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของอายุความแห่งคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 หรือมีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ต้องรับโทษ เช่น จำเลยกระทำความผิดด้วยความจำเป็นซึ่งกฎหมายบัญญัติให้ศาลต้องยกฟ้อง โจทก์และปล่อยตัวจำเลย ในการที่ศาลจะเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดตามฟ้องนั้น ศาลต้องมีเหตุผลในคำพิพากษาการให้เหตุผลจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญค่า แสดงให้เห็นว่าศาลได้พิจารณาคดีอย่างดีแล้วมีผลทำให้คู่ความตรวจสอบการใช้อำนาจของศาล²²

2.3.3 การบังคับคดี

การบังคับคดี คือการบังคับตามคำพิพากษาซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการดำเนินคดีที่ถึงที่สุดแล้ว การบังคับคดีจะกระทำโดยการออกหมายบังคับโทษ

เมื่อศาลชั้นต้นได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาจนกระทั่งมีคำพิพากษาแล้วคู่ความมีสิทธิที่จะขอให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาพิพากษาได้ ทั้งนี้ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมได้แบ่งชั้นของศาลออกเป็น 3 ชั้น คือศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา คดีที่จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาอันเป็นศาลสูงได้นั้นจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักทั่วไปในการอุทธรณ์ กล่าวคือ คู่ความสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นได้เสมอ²³ โดยมีข้อจำกัดการอุทธรณ์และฎีกาไว้บางประการ เช่น ห้ามมิให้อุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้นในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี เว้นแต่จำเลยจะถูกลงโทษจำคุกหรือในคดีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาขึ้นตามศาลล่างหรือเพียงแต่แก้ไขเล็กน้อยให้ลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกินห้าปี คู่ความจะฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงไม่ได้

²¹ คณิต วัฒนคร. (2528). “วิธีพิจารณาความอาญา:หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.”

วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 15, ฉบับที่ 3. หน้า 1-4.

²² ยงยุทธ มหินทรกุล. (2538, มิถุนายน). “การให้เหตุผลในคำพิพากษา.” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 25, ฉบับที่ 2. หน้า 329-330.

²³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2542). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 286.

2.4 ความเกี่ยวพันในการพิจารณาคดีอาญาของศาลชั้นต้นกับศาลอุทธรณ์

ในกระบวนการพิจารณาคดีนั้น โดยปกติจะเริ่มขึ้นที่ศาลชั้นต้น และถ้าคู่ความไม่พอใจในผลของคำพิพากษาก็จะใช้สิทธิในการอุทธรณ์ คดีนั้นก็จะมีขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ก็จะตรวจสอบแก้ไขความผิดพลาดต่างๆ ที่เกิดในศาลชั้นต้น ถ้าศาลชั้นต้นมีประสิทธิภาพดี ความผิดพลาดในการพิจารณาคดีย่อมเกิดขึ้นได้น้อย²⁴ อย่างไรก็ตามกฎหมายทั้งระบบคอมมอนลอว์และระบบซีวิลลอว์ให้สิทธิในการอุทธรณ์ได้ เว้นแต่กรณีที่กฎหมายห้ามจะเห็นได้ว่าเมื่อคู่ความไม่พอใจคำพิพากษาหรือเห็นว่าคำพิพากษาหรือกระบวนการพิจารณาของศาลล่างมีความไม่ถูกต้อง คู่ความก็จะใช้สิทธิอุทธรณ์ ไปยังศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ก็ต้องทบทวนตรวจสอบหรือแก้ไขความไม่ถูกต้องของคำพิพากษาหรือกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้น ด้วยเหตุนี้เอง คู่ความจึงมักมุ่งความสนใจไปที่ศาลอุทธรณ์ ทั้งนี้เนื่องมาจากความต้องการให้ศาลอุทธรณ์เปลี่ยนแปลงแก้ไขคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้นนั่นเอง

2.5 บทบาทและหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ในการพิจารณาคดีอาญาและการตรวจสอบข้อเท็จจริงตามหลักสากล

การพิจารณาคดีอาญาในศาลชั้นอุทธรณ์ ทั้งในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ และประเทศที่ใช้กฎหมายระบบซีวิลลอว์ได้แยกบทบาทหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ออกเป็น ศาลพิจารณา (Trial Court) และศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) ซึ่งเป็นไปตามระบบกฎหมายของประเทศนั้นๆ และการพิจารณาตรวจสอบปัญหาข้อเท็จจริง ซึ่งจะศึกษารายละเอียดดังนี้

2.5.1 ลักษณะบทบาทหน้าที่ของศาลอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์จะแบ่งลักษณะบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาตรวจสอบทบทวนคำพิพากษา โดยแบ่งได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ศาลพิจารณา (Trial Court)

ศาลพิจารณา (Trial Court) หมายถึง ศาลที่มีหน้าที่ค้นหาความจริง เป็นศาลพิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ในการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง Trial Court จะต้องฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติ ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้เป็นที่ยุตินั้น จึงต้องมีหน้าที่ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหาความจริงแท้ในข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งจะได้มากก็ต่อเมื่อศาลได้สัมผัสกับพยานหลักฐานด้วยตนเอง สังเกตอาการปฏิกิริยาท่าทางของพยาน และการฟังสำเนียงถ้อยคำการเบิกความของพยานจากการสืบพยาน ในการชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานซึ่งต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบเป็นอย่างยิ่ง ไม่สามารถเทียบเคียงได้จากบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งการพิจารณา

²⁴ ชินานนท์ วงศ์วีระชัย. เล่มเดิม. หน้า 3.

หมายความว่า “การนั่งพิจารณา” ได้แก่ การที่ศาลออกนั่งพิจารณาคดีโดยการสืบพยาน ดังนั้นศาลพิจารณา (Trial Court) ซึ่งมีหน้าที่ค้นหาความจริง จึงต้องนั่งพิจารณาคดีโดยการสืบพยานซึ่งนำหน้าความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานๆ เพื่อให้ได้ความจริงที่เป็นเนื้อแท้ ทำให้การวินิจฉัยคดีเป็นไปด้วยความถูกต้องตามหลักการค้นหาความจริง²⁵ ศาลชั้นอุทธรณ์ที่พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงจึงเป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court) ที่ต้องปฏิบัติตามหลักของศาลพิจารณา (Trial Court)

2) ศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court)

ศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) หมายถึง ศาลที่มีหน้าที่ทบทวนเฉพาะข้อกฎหมายเท่านั้น กล่าวคือศาลมีหน้าที่ทำการตรวจสอบความถูกต้องในการปรับใช้กฎหมายแก่คดีของศาลล่าง หรือตรวจสอบว่าศาลล่างได้ปฏิบัติถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมายในการพิจารณาคดีนั้นหรือไม่ การทบทวนข้อกฎหมายจะวิเคราะห์เปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายโดยฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลล่างวินิจฉัยมาแล้วจากพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลล่างส่งขึ้นมา ไม่มีหน้าที่ต้องขังนำหน้าพยานหลักฐานหาความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริง เพราะข้อเท็จจริงยุติแล้ว²⁶ แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในการทำหน้าที่ของศาลชั้นอุทธรณ์ ที่ทำหน้าที่เป็นศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) และศาลชั้นอุทธรณ์ที่ทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court)

ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษากระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาของศาลชั้นอุทธรณ์ จึงจำเป็นต้องรู้หรือทำความเข้าใจกับข้อความคิดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญาก่อน เพื่อจะทำให้เกิดความเข้าใจในระบบวิธีพิจารณาได้ดียิ่งขึ้น

2.5.2 การพิจารณาคดี (Trial)

การพิจารณาคดี กฎหมายได้บัญญัติค่านิยมไว้ หมายความว่า กระบวนพิจารณาทั้งหมดในศาลใดศาลหนึ่ง ก่อนศาลนั้นชี้ขาดตัดสินหรือจำหน่ายคดีโดยคำพิพากษาหรือคำสั่ง²⁷ กระบวนพิจารณาที่เกิดขึ้นทั้งหมดในศาลจึงหมายความว่ารวมถึงการนั่งพิจารณาของศาลด้วย “การนั่งพิจารณาหมายความว่า การที่ศาลออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณาคดี เช่น ชี้อสองสถาน สืบพยาน ทำการไต่สวน ฟังคำขอต่างๆ และฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจา”²⁸ นอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายให้ค่านิยมไว้ว่าการพิจารณา หมายถึง กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลหลังจากที่ศาลได้มีการชี้สองสถานหรือสอบคำให้การจำเลย (Arraignment) แล้วจำเลยให้การปฏิเสธ (not guilty plea) หากจำเลยให้การรับ

²⁵ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 460.

²⁶ แหล่งเดิม.

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 1 (8).

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, มาตรา 1 (9).

ปัญหาข้อเท็จจริง หมายถึง ข้อความหรือพฤติกรรมใดๆ อันมีอยู่หรือเกิดขึ้นที่ศาลสามารถวินิจฉัยได้เอง โดยไม่ต้องอาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย³¹ ปัญหาข้อเท็จจริงยังรวมถึงการใช้ดุลพินิจของศาลในการออกคำสั่งใดๆ ระหว่างพิจารณา หรือทำคำพิพากษา หรือการกำหนดโทษลดโทษ เพิ่มโทษ รอการลงโทษหรือไม่รอการลงโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย

ปัญหาข้อกฎหมาย หมายถึง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการปรับบทกฎหมายหรือการตีความหมาย ว่าการกระทำที่ศาลได้พิเคราะห์จากพยานหลักฐานอันได้ข้อยุติแล้ว การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามบทกฎหมายใด

ดังนั้นการพิจารณาอุทธรณ์ข้อเท็จจริงสามารถพิจารณาได้ 2 ลักษณะ ซึ่งมีความแตกต่างกันในการพิจารณา และในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ จะรับฟังข้อเท็จจริงได้มากน้อยเพียงใด จึงได้ศึกษา ดังนี้

1) การพิจารณาคดีใหม่ทั้งคดี (rehearing)

การพิจารณาคดีใหม่ทั้งคดี เป็นการพิจารณาข้อเท็จจริงใหม่อีกครั้งหนึ่งเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ พยานหลักฐานต่างๆ สามารถนำมาสืบใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง เว้นแต่จะมีข้อจำกัดทางกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ หากเป็นการดำเนินคดีที่มีอัตราโทษไม่รุนแรง คดีเริ่มที่ศาลแขวง การอุทธรณ์มักจะทำให้เป็นการพิจารณาคดีใหม่

ในกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ (Fresh evidence) การพิจารณาตรวจสอบการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง หากมิได้อ้างอิงในศาลชั้นต้น หรือเพิ่งปรากฏขึ้นภายหลังจากที่ศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาแล้ว ไม่ว่าจะพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ สามารถรับฟังได้อย่างเต็มที่ไม่มีข้อจำกัดใดๆ ในการรับฟังพยานหลักฐานใหม่

2) การทบทวนคดี (Review)

การทบทวนคดี เป็นการพยายามลดบทบาทหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ในการพิจารณาข้อเท็จจริง³² จะให้พิจารณาเฉพาะข้อกฎหมาย เนื่องจากการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์จะอาศัยสำนวนคดีของศาลที่เริ่มคดีเป็นหลัก และศาลอาจจะออกนั่งฟังคำแถลงการณ์ด้วยก็ได้ เพราะการฟังคำแถลงการณ์มีประโยชน์ที่จะทำให้การพิจารณาคดีง่ายขึ้น ประเด็นในการพิจารณาแคบลง ช่วยให้ศาลเข้าใจประเด็นของการพิจารณาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การรับฟังพยานหลักฐานใหม่ (Fresh evidence) ในลักษณะการทบทวนคดีนี้ จะมีข้อจำกัดในการรับฟังข้อเท็จจริง เนื่องจากศาลอุทธรณ์จะอยู่ในฐานะเช่นเดียวกับศาลชั้นต้น การพิจารณาข้อเท็จจริงจะต้องใช้ในสภาวะเช่นเดียวกับที่ศาลชั้นต้นตัดสินคดี ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

³¹ เริงธรรม ลัดพลี. (2534). สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 251.

³² Hideo Tanaka. (1979). *The Japanese Legal System* (4 th ed). p. 467.

ภายหลังต้องไม่กระทบกระเทือนในประเด็นการทบทวนคดี เพราะโดยหลักศาลอุทธรณ์จะทำหน้าที่ทบทวนเฉพาะข้อเท็จจริงที่มีอยู่แล้วในขณะศาลชั้นต้นพิพากษาคดีเท่านั้น ดังนั้นพยานหลักฐานใหม่ซึ่งยังไม่เคยอ้างอิงในการพิจารณาของศาลชั้นต้น จึงไม่สามารถนำมาอ้างอิงในชั้นอุทธรณ์ได้³³

จากการศึกษา จะเห็นได้ว่าการพิจารณาคดีอาญาในศาลอุทธรณ์ไม่ว่าจะเป็นการใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์หรือซีวิลลอว์ ได้มีการแยกหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ออกเป็นศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) และศาลพิจารณา (Trial Court) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาคดีแตกต่างกันกล่าวคือ

ศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review Court) เป็นศาลที่มีหน้าที่ทบทวนเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย โดยตรวจสอบการพิจารณาของศาลล่างด้วยกฎหมายหรือไม่ เช่นการตรวจสอบความถูกต้องในการปรับใช้กฎหมายแก่คดีของศาลล่าง หรือการพิจารณาคดีของศาลล่างได้ปฏิบัติถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่ การทบทวนข้อกฎหมายจะพิจารณาเปรียบเทียบจากบทบัญญัติของกฎหมาย โดยฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลล่างวินิจฉัยมาแล้วจากพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลล่างส่งขึ้นมา ไม่มีหน้าที่ต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเพื่อค้นหาความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริง เพราะข้อเท็จจริงยุติแล้ว

ศาลพิจารณา (Trial Court) เป็นศาลที่มีหน้าที่ค้นหาความจริง ศาลชั้นอุทธรณ์ที่พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาจึงเป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court) ต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงเป็นยุติ มีบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบความจริงตามหลักของศาลพิจารณา (Trial Court) จึงต้องมีหน้าที่ชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหาความจริงแท้ในข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งจะได้มาก็ต่อเมื่อศาลได้สัมผัสกับพยานหลักฐานด้วยตนเองจากการนั่งพิจารณาคดี โดยการสืบพยานเท่านั้น ดังนั้นศาลพิจารณาจึงต้องพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงโดยการสืบพยานเป็นหลักสำคัญ

ส่วนการรับฟังพยานหลักฐานใหม่ในการพิจารณาทบทวนตรวจสอบข้อเท็จจริงของศาลอุทธรณ์ หากเป็นการพิจารณาคดีใหม่ทั้งคดี ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาได้ไม่มีข้อจำกัด แต่หากเป็นการทบทวนคดี การรับฟังพยานหลักฐานใหม่จะมีข้อจำกัด เพราะโดยหลักการแล้วไม่สามารถรับฟังได้

³³ Shigemitsu Dando. Op.cit. pp. 416-417.

2.6 การพิจารณาคดีและการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีอาญาของศาลอุทธรณ์ไทย

การพิจารณาคดีและการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีอาญาของศาลอุทธรณ์ไทยเรานั้น มีวิธีการหรือขั้นตอนอย่างไรในการรับฟังพยานหลักฐานและวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ไทย ซึ่งผู้ศึกษาจะศึกษาถึงรายละเอียด เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ว่าเหมาะสมหรือไม่

2.6.1 ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการในการพิจารณาคดีอาญา

ศึกษาประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการในการพิจารณาคดีอาญาในสมัยสุโขทัยประชาชนยังมีจำนวนไม่มาก และภารกิจของพระมหากษัตริย์จึงไม่มากนัก การพิจารณาพิพากษาคดีจึงตกอยู่กับพระมหากษัตริย์โดยตรง ดังปรากฏในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง³⁴ โดยพระองค์ได้โปรดให้แขวนกระดิ่งไว้ที่ประตูพระนคร หากประชาชนมีเรื่องเดือดร้อนอย่างไรให้มาส่งกระดิ่ง พระองค์จะเสด็จประทับเหนือพระแท่นมณีศิลากายได้ไม้ตาลรับและวินิจฉัยฎีกานั้น และต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการแบ่งราชการออกเป็น 4 กรม คือเวียง วัง คลัง นา หรือ จตุสดมภ์ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยทั้ง 3 อำนาจ³⁵ คืออำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการจะวินิจฉัยบรรดาคดีต่างๆ ด้วยพระองค์เอง เมื่อประชาชนมีจำนวนมากขึ้นพระราชกรณียกิจของพระองค์ย่อมมีมากตามไปด้วย จึงต้องมอบหน้าที่วินิจฉัยบรรดาคดีให้อำมาตย์หรือมหาราชครูผู้ซื่อสัตย์ปรีชาสามารถรอบรู้ในพระธรรมศาสตร์ไปปฏิบัติภารกิจนี้แทนพระองค์ เรียกว่า ผู้พิพากษาศาลาการ เพราะเป็นคนซึ่งข้อเท็จจริงและชี้ขาดข้อเท็จจริงนั้น

ดังนั้นสถานที่ชำระคดี เรียกว่า “ศาล” ผู้พิพากษาศาลาการที่ได้รับการแต่งตั้งให้ชำระคดีเป็นปลุชนธรรมดา บางคนอาจมีอคติในการใช้อำนาจได้ ผู้ต้องเสียดายจึงหาทางออกโดยไปร้องต่อพระมหากษัตริย์หรือผู้ใหญ่ที่เหนือกว่าผู้พิพากษาศาลาการ เรียกว่า “ขออุทธรณ์” เพื่อให้ได้ความยุติธรรม จึงเกิดมีศาลอุทธรณ์ขึ้น พระมหากษัตริย์หรือผู้ใหญ่เมื่อได้รับอุทธรณ์แล้ว จะเรียกเรื่องทั้งหมดไปดูแล้วตัดสินตามที่เห็นสมควร

เมื่อบ้านเมืองมีความเจริญมากขึ้นมีการขยายอาณาเขตกว้างไกล ประชากรเพิ่มขึ้น จึงทำให้การไปมาศาลลำบาก ดังนั้นการอุทธรณ์ราษฎรส่วนมากจึงทำเพียงชั้นอุทธรณ์ต่อผู้ใหญ่ (เจ้ากรม) หรือเจ้าเมืองเท่านั้น เว้นแต่เรื่องสำคัญจริงๆ จึงจะมาถึงพระมหากษัตริย์ หนังสือร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์ เรียกว่า “ฎีกา” ในชั้นต้นพระมหากษัตริย์จะทรงอ่านฎีกาด้วยด้วยพระองค์เอง แล้วชี้ขาดส่งไปให้ข้าราชการต่างพระเนตรพระกรรณไปจัดการตามที่ทรงตัดสิน

³⁴ ราตรี คามี. (2549). เล่มเดิม. หน้า 89.

³⁵ เสนอ บุญยเกียรติ. (2512). “ประวัติความเป็นมาของศาลยุติธรรมไทย.” บทบัณฑิตย์, เล่มที่ 26.

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้เสด็จขึ้นครองราชย์และสถาปนากรุงเทพเป็นราชธานี ได้ทรงมีบัญชาให้ชำระสะสางกฎหมายที่มีอยู่ตั้งแต่สมัยอยุธยาเสียใหม่ รวบรวมไว้ในที่เดียวกันและเรียกว่า “กฎหมายตราสามดวง” ซึ่งระบบศาลสมัยนี้จะเหมือนสมัยอยุธยา ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการรับฎีกาในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 แต่ในรัชการที่ 3 ได้โปรดให้ตั้งกลองวินิจฉัยเกรไ้ที่ทิมดาบกรมวัง เพื่อให้ราษฎรตีทูลเกล้าฯ ถวายฎีการ้องทุกข์โดยก่อนทูลเกล้าฯ จะต้องถูกเขียน 30 ที เพื่อพิสูจน์ความเดือดร้อนและป้องกันมิให้ถวายฎีกาพร่ำเพรื่อ ต่อมารัชกาลที่ 4 ได้งดเว้นการเขียนและทรงออกรับฎีกาเองทุกวัน โคน ต่อมารัชกาลที่ 5 ได้จัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น เมื่อวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) และต่อมาในวันที่ 1 มิถุนายน ร.ศ. 127 (2451) ได้มีการตราพระธรรมนูญศาลยุติธรรมใหม่ใช้บังคับทั่วราชอาณาจักร โดยแบ่งศาลออกเป็นแผนก คือ 1) ศาลฎีกา เป็นศาลอุทธรณ์สูงสุดรับผิดชอบต่อองค์พระมหากษัตริย์โดยตรง 2) ศาลสถิตยุติธรรม 3) ศาลหัวเมือง สังกัดกระทรวงยุติธรรม

ในปีพ.ศ. 2475 ได้มีการปรับปรุงระบบศาลอีกครั้งหนึ่ง โดยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2478 ได้แบ่งศาลยุติธรรมออกเป็น 3 ระดับ คือศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา มีมาจนถึงปัจจุบัน³⁶ และเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2543 ได้ประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมฉบับใหม่ให้ศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานอิสระ แยกออกจากสังกัดกระทรวงยุติธรรม

หากพิจารณาประวัติศาสตร์ความเป็นมาในการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าการใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตั้งแต่อดีต ว่ามีการอุทธรณ์ ฎีกา มาเป็นเวลานานแล้ว และยังปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน

2.6.2 โครงสร้างและเขตอำนาจของศาล

ศาล มีความหมาย 2 ประการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (1) หมายถึง ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษา ซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาและในการพิจารณาคดีต้องมีองค์คณะผู้พิพากษาตามจำนวนแต่ละชั้นศาลที่กฎหมายบัญญัติไว้ จะได้ศึกษารายละเอียดต่อไป ดังนี้

1) ศาลยุติธรรม หมายถึง ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีโดยทั่วๆ ไปของบ้านเมือง มิใช่ศาลซึ่งมีอำนาจชำระคดีประเภทใดประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ หรือจำกัดอยู่เฉพาะบุคคลบางจำพวก และตามรัฐธรรมนูญและธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 แบ่งชั้นศาลออกเป็น 3 ชั้น คือศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ตามโครงสร้าง ศาลอุทธรณ์เป็นสูงชั้นกลางและศาลฎีกามีสถานะเป็นศาลสูงสุด

³⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2478, มาตรา 2.

(1) ศาลชั้นต้น ชื่อของศาลก็แสดงอยู่แล้วว่าเป็นศาลที่รับคดีเป็นชั้นต้นผู้มีบรรดาคดีทั้งหลายจะฟ้อง หรือร้องต่อศาลอื่น อันมิใช่ศาลชั้นต้นหาได้ไม่ ทั้งนี้ เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 170 บัญญัติไว้ว่า “ห้ามมิให้ฟ้อง พิจารณา และชี้ขาดตัดสินคดีเป็นครั้งแรกในศาลหรือโดยศาลอื่นนอกจากศาลชั้นต้น เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งเป็นอย่างอื่น” ศาลชั้นต้นมีอยู่มากหลายศาล ทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด ได้แก่ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ ศาลอาญาธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง และศาลยุติธรรมอื่นที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนั้นกำหนดให้เป็นศาลชั้นต้น³⁷

องค์คณะในการพิจารณาคดี ศาลชั้นต้นจะมีผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะ และในพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา 26 บัญญัติว่า “... นอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมอื่นซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลนี้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่งคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง และคดีอาญาทั้งปวง” กล่าวคือในศาลแขวงจะมีผู้พิพากษาคณะเดียวเป็นองค์คณะ แต่ในศาลอาญา ศาลอาญากรุงเทพใต้ และศาลอาญาธนบุรี ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้และศาลแพ่งธนบุรี ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่งคนจึงเป็นองค์คณะ

ในส่วนศาลแขวงซึ่งเป็นศาลที่พิจารณาคดีเล็กน้อยไม่ร้ายแรงนัก (คดีอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 60,000 บาท หรือคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ที่พิพาทไม่เกิน 300,000 บาท) กำหนดให้มีผู้พิพากษาคณะเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ แต่มีข้อยกเว้นเฉพาะคดีอาญาหากจะลงโทษจำคุกจำเลยเกิน 6 เดือน หรือปรับเกิน 10,000 บาท ต้องมีผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งตรวจสำนวนและลงชื่อเป็นองค์คณะจึงจะพิพากษาได้

(2) ศาลอุทธรณ์ เป็นศาลที่อยู่ในสถานะศาลสูงชั้นกลาง³⁸ เป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความได้มีสิทธิให้ศาลสูงซึ่งเป็นผู้พิพากษาที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าได้ทำการพิพากษาอีกชั้นหนึ่ง เป็นการประกันความยุติธรรมได้ดียิ่งขึ้น และได้แบ่งศาลอุทธรณ์เป็นศาลอุทธรณ์ และศาลอุทธรณ์ภาค และในปัจจุบันมีศาลอุทธรณ์ภาค 9 ภาค ประจําอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ศาลอุทธรณ์จัดเป็นศาลสูงชั้นกลางเนื่องจากมีลำดับชั้นที่สูงกว่าศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์แต่ละศาลมีทั้งแผนกคดีอุทธรณ์แพ่งและแผนกคดีอาญา มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นที่อยู่ในเขตอำนาจ และมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลอุทธรณ์มีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่นๆ ในเขตท้องที่ที่ไม่ได้อยู่ในเขตศาลอุทธรณ์ภาค เว้นแต่คดีที่อยู่นอกเขตศาลอุทธรณ์ จะอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ก็ได้ ทั้งนี้อยู่ในดุลยพินิจของศาลอุทธรณ์ที่จะไม่ยอมรับ

³⁷ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543, มาตรา 2.

³⁸ ชุมพล จันทราทิพย์. (2532). พระธรรมนูญศาลยุติธรรม. หน้า 131.

พิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งที่อุทธรณ์เช่นนั้นก็ได้ เว้นแต่คดีนั้นจะได้โอนมาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

องค์คณะในการพิจารณาคดีของศาลอุทธรณ์ ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 27 บัญญัติไว้ มีใจความว่า ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาคหรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ และร่วมพิจารณาพิพากษาคดี

(3) ศาลฎีกา เป็นศาลที่อยู่ในสถานะศาลสูงสุดมีอำนาจอำนาจทั่วราชอาณาจักรในการพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาค ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการฎีกา นอกจากนี้ ยังมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลฎีกามีอำนาจวินิจฉัยได้ตามกฎหมายอื่นมีเพียงศาลเดียว ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีทั้งแผนกคดีแพ่งและแผนกคดีอาญา พิจารณาคดี ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย และพิจารณาอุทธรณ์ที่อุทธรณ์โดยตรงจากศาลชั้นต้น

องค์คณะพิจารณาคดีประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน แต่หากคดีใดมีปัญหาสำคัญ เมื่อประธานศาลฎีกาเห็นว่าควรให้วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา ประธานศาลฎีกามีอำนาจสั่งให้นำปัญหาดังกล่าวเข้าสู่การวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ หรือเมื่อเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติเป็นการเฉพาะว่าให้คดีเรื่องใดวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 140 วรรคสอง) ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกาทุกคนซึ่งอยู่ปฏิบัติหน้าที่ในวันที่มีการจัดประชุมใหญ่ แต่ทั้งนี้ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาทั้งหมด

มีข้อสังเกต ศาลฎีกาของประเทศไทยจะแตกต่างจากศาลฎีกาในต่างประเทศทั้งในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) และประเทศที่ใช้ระบบวิลลอว์ (Civil Law) กล่าวคือ ศาลฎีกาของประเทศไทยจะมีอำนาจหน้าที่พิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งศาลฎีกาของต่างประเทศจะพิจารณาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย และจะต้องเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ และสมควรได้รับพิจารณาจากศาลฎีกาท่านั้น

2) ผู้พิพากษา หมายถึง บุคคล ซึ่งได้รับแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยให้เป็นผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดี เป็นไปตามกฎหมาย มีอิสระ และการนั่งพิจารณาคดีต้องมีองค์คณะผู้พิพากษา จะเป็นข้าราชการการเมือง หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมิได้ และก่อนรับหน้าที่ต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ การแต่งตั้งผู้พิพากษาจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย และมีอำนาจหน้าที่ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 24-25 และตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลด้วย และในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี ผู้พิพากษาต้องมีความเป็นอิสระในการพิจารณาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก และเป็นไปตามหลักรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

อาณาจักรไทย สามารถแบ่งออกเป็นสองอย่างคือ³⁹ ความเป็นอิสระในทางเนื้อหาและความเป็นอิสระในทางส่วนตัว

ความเป็นอิสระในทางเนื้อหา คือความเป็นอิสระในการที่จะใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษาของผู้พิพากษาแต่ละคน ดังนั้นในการที่ผู้พิพากษาแต่ละคนจะปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษานั้น ผู้พิพากษาแต่ละคนจะไม่อยู่ในอาณัติของผู้ใด คำแนะนำต่างๆ จึงไม่อาจมีได้ถึงแม้จะมีบัญญัติไว้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมตามมาตรา 5 ให้ประธานศาลฎีกาออกระเบียบให้ผู้พิพากษาปฏิบัติตาม แต่ระเบียบที่ออกมาจะขัดต่อความเป็นอิสระในทางเนื้อหาไม่ได้เด็ดขาด เพราะระเบียบที่ออกจะขัดต่อรัฐธรรมนูญและใช้บังคับไม่ได้

ความเป็นอิสระในทางส่วนตัว หมายความว่า เมื่อผู้พิพากษาผู้ใดได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนไปประการใดตามความรู้ความสามารถของตนแล้ว ผู้พิพากษานั้นย่อมไม่เคียดแค้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนในภายหลัง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 197 วรรคสาม ว่าด้วยการโยกย้ายผู้พิพากษาและตุลาการ โดยมิได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาและตุลาการนั้นจะกระทำไม่ได้ประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543

3) องค์คณะผู้พิพากษา หมายถึง จำนวนผู้พิพากษาอย่างน้อยที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ โดยอำนาจผู้พิพากษาในการพิจารณาพิพากษาคดีมีเพียงใดนั้น เป็นไปตามกฎหมายพระธรรมนูญศาลยุติธรรมบัญญัติ โดยองค์คณะผู้พิพากษาอาจประกอบด้วยผู้พิพากษาคคนเดียวหรือประกอบด้วยผู้พิพากษาหลายคนก็ได้⁴⁰

อำนาจผู้พิพากษานายเดี่ยวกฎหมายพระธรรมนูญศาล ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 24 ให้ผู้พิพากษาคคนหนึ่งมีอำนาจดังต่อไปนี้

- (1) ออกหมายเรียก หมายอาญา หรือหมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือไปยังจังหวัดอื่น
- (2) ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี และตามมาตรา 25 ในศาลชั้นต้น ผู้พิพากษาคคนเดียวเป็นองค์คณะมีอำนาจเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลนั้น ดังต่อไปนี้

- ก. ไต่สวนและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องหรือคำขอที่ยื่นต่อศาลในคดีทั้งปวง
- ข. ไต่สวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย
- ค. ไต่สวนมูลฟ้องและมีคำสั่งในคดีอาญา

³⁹ คณิต ฒ นคร ค (2548). กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี. หน้า 67.

⁴⁰ คณิต ฒ นคร ค แหล่งเดิม. หน้า 59.

ง. พิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องไม่เกินสามแสนบาท ราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินดังกล่าวอาจขยายได้โดยการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา

จ. พิจารณาพิพากษาคดีอาญา ซึ่งกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างสูงไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่จะลงโทษจำคุกเกินหกเดือน หรือปรับเกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งโทษจำคุกหรือปรับอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างเกินอัตราที่กล่าวแล้วไม่ได้

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้น ตามมาตรา 26 ภายใต้บังคับมาตรา 25 ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนและต้องไม่เป็นผู้พิพากษาประจำศาลเกินหนึ่งคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งหรือคดีอาญาทั้งปวง และมาตรา 17 ศาลแขวงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี และมีอำนาจทำการไต่สวน หรือมีคำสั่งใดๆ ซึ่งผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 24 และมาตรา 25 วรรคหนึ่ง

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค หรือศาลฎีกา ต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสามคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ตามมาตรา 27 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2534

ตามปกติในกรณีที่ผู้พิพากษาที่ประกอบเป็นศาลมีหลายคน จะต้องมีผู้พิพากษาหนึ่งคนทำหน้าที่เป็น “ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ” (vorsitzender Richter หรือ presiding judge) ทำหน้าที่เป็นประธานในศาลในขณะที่มี “การนั่งพิจารณา” ซึ่งหมายถึง การที่ศาลออกนั่งเกี่ยวกับการพิจารณาคดี เช่น การชี้สองสถาน สืบพยาน ทำการไต่สวน ฟังคำขอต่างๆ และการฟังคำแถลงการณ์ด้วยวาจา⁴¹

ส่วนปัจจัยในการกำหนดประเภทของศาลที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาอุทธรณ์ข้อเท็จจริง โดยทั่วไปมักจะมีหลักในการพิจารณา 3 ปัจจัยใหญ่ๆ คือ (1) การจัดลำดับชั้นของศาลให้เป็นสองชั้นหรือสามชั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละประเทศ (2) อำนาจของศาลซึ่งจะพิจารณาตามลักษณะของคดีหรือเขตอำนาจศาล และสุดท้ายคือองค์คณะของผู้พิพากษา⁴² เป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้การพิจารณาคดีมีความเที่ยงธรรมมากยิ่งขึ้นเพราะเป็นการถ่วงดุลคำพิพากษาในหมู่องค์คณะด้วยกัน

⁴¹ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม, มาตรา 1 (9).

⁴² วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และศิริพันธ์ พลรบ. (2549). หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. หน้า 147.

จะเห็นได้ว่าองค์คณะในการพิจารณาคดีในแต่ละชั้นศาลกฎหมายบัญญัติไว้มีความผกผันที่เหมาะสม หากคู่ความไม่พอใจคำพิพากษาสามารถ อุทธรณ์ ฎีกา ได้ตามลำดับ อย่างเช่นองค์คณะผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นอย่างน้อย 2 คน และศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา อย่างน้อย 3 คน แต่ปัญหาในทางปฏิบัติการนั่งพิจารณาของศาล หากผู้พิพากษานั่งร่วมพิจารณารอบองค์คณะ จะทำให้ได้ความจริงจางยิ่งขึ้นมากกว่าการนั่งพิจารณาไม่ครบองค์คณะ และหากนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่องจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นยุติธรรมให้กับประชาชนมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

จากการศึกษา พบว่าโครงสร้างศาลไทย เป็นระบบ 3 ชั้น และความหมายของศาล มี 2 ความหมายคือ สถาบันศาล และผู้พิพากษา การพิจารณาคดีสามารถอุทธรณ์ได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายไปยังศาลอุทธรณ์ (ศาลสูงชั้นกลาง) และศาลฎีกา (ศาลสูงสุด) ตามลำดับชั้น โดยมีข้อจำกัดบางประการในการอุทธรณ์ ฎีกา ซึ่งเป็นไปตามหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการอุทธรณ์ ฎีกา และองค์คณะผู้พิพากษาในแต่ละชั้นศาลจะมีจำนวนแตกต่างกันไปตามลำดับชั้นของศาลและมีความเหมาะสมในการนั่งพิจารณาคดี

2.6.3 การรับฟังพยานหลักฐานใหม่จากข้อเท็จจริงเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดี

การพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาในส่วนการรับฟังพยานหลักฐาน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ข้อเท็จจริงนั้นมีความกระจ่าง เพื่อนำไปสู่การวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1) การรับฟังพยานหลักฐานจากข้อเท็จจริงในคดีอาญา

การรับฟังพยานหลักฐานในสำนวนคดีอาญานั้น หากศาลชั้นอุทธรณ์เห็นว่าไม่เพียงพอที่จะตัดสินคดีได้โดยเที่ยงธรรม ศาลอุทธรณ์ย่อมมีอำนาจที่จะสั่งให้ศาลชั้นต้นสืบพยานเพิ่มเติมได้หรือสืบพยานใหม่ตามประเด็นที่ศาลชั้นอุทธรณ์กำหนดให้ การสืบพยานเพิ่มเติมหรือสืบพยานใหม่ในกรณีเช่นนี้ ศาลอุทธรณ์จะเรียกพยานมาสืบที่ศาลเองหรือสั่งให้ศาลชั้นต้นเรียกพยานมาสืบแทนยังที่ทำการศาลชั้นต้นก็ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 (1) โดยอำนาจดังกล่าวศาลอุทธรณ์อาจจะให้คู่ความที่อุทธรณ์ระบุพยานเพิ่มเติมได้

แต่ในทางปฏิบัติแทบจะไม่มีกรณีที่ศาลชั้นอุทธรณ์จะเรียกพยานมาสืบเอง แต่จะมอบให้ศาลชั้นต้นสืบแทนให้ การที่ศาลชั้นต้นสืบพยานในกรณีนี้ถือว่าเป็นการทำแทนศาลอุทธรณ์ ดังนั้นเมื่อสืบพยานเสร็จแล้วก็หมดหน้าที่ และจะต้องส่งสำนวนไปยังศาลชั้นอุทธรณ์ เพื่อพิจารณาวินิจฉัยต่อไป แต่ถ้าศาลชั้นอุทธรณ์ใช้อำนาจให้สืบพยานที่ศาลอุทธรณ์เอง การสืบพยานก็ต้องกระทำโดยเปิดเผยเช่นเดียวกับที่กระทำในศาลชั้นต้น

มีข้อน่าสังเกตว่าการพิจารณาอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา ศาลอุทธรณ์ซึ่งมีหน้าที่เป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court) ต้องค้นหาความจริงแท้ให้ปรากฏ แต่กลับไม่มีการตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริง โดยการพิจารณาคดีด้วยการสืบพยานซึ่งนำพยาน

หลักฐาน ในการวินิจฉัยด้วยตนเอง เพียงแค่ตรวจสำนวนแล้วทำคำพิพากษาหรือวินิจฉัยชี้ขาด ข้อเท็จจริงในคดีนั้นๆ เลย

2) การรับฟังพยานหลักฐานใหม่

พยานหลักฐานใหม่ หมายถึง พยานหลักฐานที่ไม่ได้มีการอ้างอิงในศาลชั้นต้นแต่เพิ่งปรากฏพยานหลักฐานขึ้นภายหลังเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว มีปัญหาว่าพยานหลักฐานเหล่านี้จะนำมาอ้างในการพิจารณาชั้นอุทธรณ์ได้หรือไม่ เพราะพยานหลักฐานนี้ยังมิได้ผ่านการพิจารณาของศาลชั้นต้นมาแล้ว พยานหลักฐานนี้อาจจะเป็นพยานบุคคล พยานวัตถุ หรือพยานเอกสารก็ได้

ถ้าหากสามารถรับฟังพยานหลักฐานใหม่ได้ จะรับฟังได้มากน้อยเพียงใดนั้นต้องเป็นไปตามลักษณะของการพิจารณาในชั้นอุทธรณ์ หากเป็นลักษณะการพิจารณาคดีใหม่ทั้งคดี (Second First-Instance Trial) ขอบเขตการรับฟังพยานหลักฐานใหม่ย่อมมีขอบเขตกว้างขวาง ศาลสามารถรับฟังพยานหลักฐานใหม่ได้อย่างเต็มที่ และพยานหลักฐานนั้นจะทำให้การพิจารณาในชั้นอุทธรณ์กระจ่างขึ้น แต่ถ้าเป็นการอุทธรณ์เป็นลักษณะของการแก้ไขบททวน (Review) การรับฟังพยานหลักฐานใหม่มักจะมีข้อจำกัด ซึ่งบางประเทศจะไม่ยินยอมให้มีการรับฟังพยานหลักฐานใหม่ เพราะการแก้ไขบททวน ศาลอุทธรณ์ต้องอยู่ในฐานะเช่นเดียวกับศาลชั้นต้น การรับฟังข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ต้องรับฟังเช่นเดียวกับศาลชั้นต้นได้ หากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นภายหลังหรือข้อกฎหมายเปลี่ยนแปลงไป ต้องไม่กระทบกระเทือนถึงประเด็นในการแก้ไขบททวน ซึ่งโดยหลักการแล้วศาลอุทธรณ์จะรับฟังข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่อ้างอิงในการพิจารณาของศาลชั้นต้นเท่านั้น ศาลอุทธรณ์ไม่อาจรับฟังพยานหลักฐานใหม่ได้

การรับฟังพยานหลักฐานใหม่จากข้อเท็จจริงของศาลอุทธรณ์ไทย โดยวิธีการอุทธรณ์นั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 225 และ 249 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 จะรับฟังได้เฉพาะข้อเท็จจริงที่ยกขึ้นอ้างว่ากันมาแล้ว โดยชอบในศาลชั้นต้น หรือศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ต้องเป็นสาระสำคัญแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย หากปรากฏหลักฐานใหม่ภายหลัง

3) การวินิจฉัยชี้ขาดของศาลอุทธรณ์

การทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ พระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา 27 บัญญัติให้องค์คณะในการวินิจฉัยคดีในชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกา จะต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาอย่างน้อย 3 คน ทุกคดีไป ถ้าคดีใดมีปัญหาสำคัญซึ่งอาจเป็นปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายสมควรจะได้รับการพิจารณาโดยที่ประชุมใหญ่ ประธานศาลอุทธรณ์ หรือประธานศาลฎีกามีอำนาจสั่งให้นำคดีนั้นเข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมใหญ่ได้ตามมาตรา 208 ทวิ⁴³ ซึ่งนำไป

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 208 ทวิ.

ใช้บังคับในศาลฎีกาคำพิพากษาโดยอนุโลมตามมาตรา 225⁴⁴ ในการพิจารณาคดีอาญาในศาลอุทธรณ์นี้คำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ⁴⁵ ดังนี้

(1) พิพากษาให้ยกอุทธรณ์ กรณีนี้จะกระทำได้ต่อเมื่อศาลอุทธรณ์เห็นว่าคดีนั้นต้องห้ามไม่ให้อุทธรณ์ตามกฎหมาย เช่นคดีที่ขาดอายุความหรือการอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ที่กฎหมายห้ามมิให้อุทธรณ์ การยกอุทธรณ์เช่นนี้เท่ากับว่าศาลอุทธรณ์ไม่ต้องวินิจฉัยประเด็นที่อุทธรณ์นั้น

(2) พิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น หมายความว่าเมื่อศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำพิพากษาของศาลชั้นต้นถูกต้องแล้ว ไม่ว่าในปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายก็จะพิพากษายืนตามศาลล่าง

(3) พิพากษาแก้คำพิพากษาศาลชั้นต้น หมายความว่าเมื่อศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำพิพากษาศาลชั้นต้นบางส่วนผิด บางส่วนถูกต้องก็พิพากษาแก้ส่วนที่ผิดนั้นเสีย

(4) พิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้น หมายความว่า คดีนั้นศาลชั้นต้นพิพากษามาไม่ถูกต้องทั้งหมด ศาลอุทธรณ์ก็มีอำนาจกลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นนั้นเสีย

จะเห็นได้ว่าการทำคำพิพากษาหรือการวินิจฉัยคดีของศาลอุทธรณ์ แม้จะมีปัญหาข้อเท็จจริงที่จะต้องวินิจฉัยด้วยก็ตาม ศาลอุทธรณ์จะไม่นั่งพิจารณาคดีโดยการสืบพยานในการฟังข้อเท็จจริงนั้น แต่จะพิจารณาจากสำนวนคดีโดยการประชุมปรึกษากันระหว่างผู้พิพากษาในองค์คณะหรือที่ประชุมใหญ่แล้วมีคำพิพากษา ซึ่งการพิจารณาคดีอาญาในปัญหาข้อเท็จจริงจะต้องอาศัยการสืบพยานซึ่งนำหน้าความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง การที่ศาลอุทธรณ์ทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยในคดีอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริง ซึ่งศาลชั้นอุทธรณ์ทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง แต่ไม่ได้พิจารณาคดีโดยการสืบพยานเพื่อค้นหาความจริงด้วยตนเอง จึงเป็นการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามหลักของศาลพิจารณา (Trial Court)

2.6.4 การพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในคดีอาญา

ปัญหาข้อเท็จจริงเป็นเรื่องที่จะต้องพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐาน และต้องใช้ความละเอียดรอบคอบอย่างยิ่งในการตรวจสอบค้นหาความจริงในข้อเท็จจริงนั้น ให้ยุติด้วยความจริงแท้ มีความแตกต่างกับการพิจารณาปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งศาลไม่จำเป็นต้องรับฟังพยานหลักฐานก็ตัดสินพิพากษาได้

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 225.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 214.

1) การพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา

หากคู่ความฝ่ายใดจะอุทธรณ์ในเรื่องใด อุทธรณ์นั้นจะต้องระบุข้อเท็จจริงโดยย่อหรือข้อกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิงเป็นลำดับ⁴⁶ การพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาของศาลอุทธรณ์ตามระบบกฎหมายไทย มิได้บัญญัติให้ต้องฟังข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานจากในสำนวนเหมือนอย่างการพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายที่ต้องฟังข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในสำนวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 194 ศาลอุทธรณ์มีอำนาจฟังข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายด้วย กรณีไม่ต้องตามมาตรา 194 ศาลอุทธรณ์มีอำนาจฟังข้อเท็จจริงใหม่ได้ แต่ในทางปฏิบัติศาลอุทธรณ์ของไทยจะพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง โดยการฟังข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานจากสำนวนที่ศาลชั้นต้นสืบมาให้แล้วมีคำพิพากษา ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาของศาลชั้นต้นแล้วแต่กรณี

การพิจารณาคดีอาญาในศาลอุทธรณ์ตามระบบกฎหมายไทย ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้มีการอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงได้ เว้นแต่จะจำกัดห้ามไว้บ้างบางกรณี ในการพิจารณาอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา คดีนั้นศาลอุทธรณ์จึงมีหน้าที่เป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง (Second Trial Court) ต้องฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติ ตรวจสอบค้นหาความจริงตามหลักของศาลพิจารณา (Trial Court) อันเป็นสิ่งจำเป็นต้องขังนำพยานหลักฐานเพื่อหาความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริงนั้นด้วยตนเอง เพราะการขังนำพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือของพยานบุคคลจำเป็นต้องได้ฟังสำเนียง ถ้อยคำ ได้เห็นอาการปฏิกิริยาของพยานด้วยตัวผู้วินิจฉัยข้อเท็จจริงนั่นเอง เพราะถือเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยในเรื่องพยานหลักฐาน กล่าวคือทำให้เห็นแจ้งถึงน้ำหนักพยานหลักฐานชนิดต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงนั้นได้อย่างถูกต้อง ในบางกรณีที่ข้อเท็จจริงบางอย่างมีเงื่อนไขซับซ้อนยากแก่การพิจารณา บุคคลธรรมดาสามัญไม่อาจพิสูจน์เองได้ จำเป็นต้องรับฟังพยานบุคคลที่มีความชำนาญการพิเศษมาช่วยอธิบายให้ข้อเท็จจริงนั้นกระจ่างชัดขึ้น

แต่ในทางปฏิบัติของศาลชั้นอุทธรณ์ตามกฎหมายไทย ที่ทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณาชั้นที่สอง การพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณาไม่มีการสืบพยานขังนำพยานหลักฐาน เพียงแต่ดูความน่าเชื่อถือจากพยานหลักฐานที่ศาลชั้นต้นสืบไว้ในสำนวน โดยศาลอุทธรณ์ไม่ได้สัมผัสกับพยานหลักฐานด้วยตนเอง จึงขาดข้อเท็จจริงที่เป็นเครื่องช่วยในเรื่องพยานหลักฐาน⁴⁷ โดยสิ้นเชิง

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 193 วรรคสอง.

⁴⁷ คณิต ณ นคร. (2539, มกราคม). “กฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมกับการขังนำพยานหลักฐานในคดีอาญา.” วารสารอัยการ, ปีที่ 19, ฉบับที่ 215. หน้า 27.

2) การพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายในคดีอาญา

ปัญหาข้อกฎหมายในศาลอุทธรณ์ตามระบบกฎหมายไทยเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 194 บัญญัติว่า “ถ้ามีอุทธรณ์แต่ในปัญหาข้อกฎหมายในการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายนั้น ศาลอุทธรณ์จะต้องฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลชั้นต้นวินิจฉัยมาแล้ว จากพยานหลักฐานในสำนวน” และมาตรา 222 บัญญัติว่า “ถ้าคดีมีปัญหาแต่เฉพาะข้อกฎหมายในการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายนั้น ศาลฎีกาจะต้องฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยมาแล้ว จากพยานหลักฐาน”

การพิจารณาปัญหาข้อกฎหมายนั้น ศาลอุทธรณ์มีหน้าที่เป็นศาลทบทวนข้อกฎหมาย (Review) โดยทำการตรวจสอบความถูกต้อง ในการปรับใช้กฎหมายแก่คดีของศาลชั้นต้น หรือตรวจสอบว่าศาลชั้นต้นได้ปฏิบัติถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมาย ในการพิจารณาคดีนั้นหรือไม่ การทบทวนข้อกฎหมายจะวิเคราะห์เปรียบเทียบจากบัญญัติของกฎหมาย โดยฟังข้อเท็จจริงตามที่ศาลล่างวินิจฉัยมาแล้วจากพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลล่างส่งขึ้นมา ไม่มีหน้าที่ต้องชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานหาความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริงเพราะข้อเท็จจริงได้ยุติไปแล้ว ดังนั้น ในปัญหาข้อกฎหมายจึงไม่มีความยุ่งยากในการพิจารณาคดีนั้นๆ

จากการศึกษา จะเห็นได้ว่าการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง จะมีความยุ่งยากซึ่งต้องอาศัยการพิจารณากลับกรองอย่างละเอียดรอบคอบเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่มีความสลับซับซ้อน หากการตรวจสอบความจริงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอก็จะไม่สามารถค้นพบความจริงได้อย่างกระจ่างชัด จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลที่ทำหน้าที่เป็นศาลพิจารณาในชั้นที่สอง (Second Trial Court) จะต้องปฏิบัติตามหลักของศาลพิจารณาอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความถูกต้องยุติธรรมอย่างแท้จริง

2.7 หลักเกณฑ์วิธีการตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ไทย

เนื่องจากศาลอุทธรณ์มีอำนาจในการตรวจสอบหรือทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ซึ่งการกระทำของศาลอุทธรณ์จะกระทำโดยพลการไม่ได้ จำเป็นต้องมีวิธีการตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาในส่วนที่คู่ความเห็นว่าบกพร่องในปัญหาข้อเท็จจริง หรือตรวจสอบปัญหาข้อกฎหมายในเรื่องการปรับใช้กฎหมาย การตีความกฎหมาย ซึ่งจะได้ศึกษารายละเอียดดังนี้

2.7.1 การอุทธรณ์ตามสิทธิ และการทบทวนคำพิพากษตามกฎหมายมาตรา 245

หลักเกณฑ์วิธีการตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์มีหน้าที่ทำการตรวจสอบความจริง และความบกพร่องต่างๆ เพื่อให้ได้ความจริงกระจ่างขึ้นได้ 2 วิธี กล่าวคือ

1) การให้สิทธิอุทธรณ์

การอุทธรณ์คำพิพากษา เป็นวิธีการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้โจทก์หรือจำเลยได้ใช้สิทธิของตนขอให้ศาลอุทธรณ์ทำการตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาเพื่อแก้ไขความผิดพลาดบกพร่องที่เกิดขึ้น แต่การแก้ไอนั้นย่อมกระทบกระเทือนถึงความเด็ดขาดของคำพิพากษา ดังนั้นการแก้ไขจึงต้องมีขอบเขตจำกัดเพื่อให้กระทบกระเทือนถึงอำนาจในการวินิจฉัยของศาล และเกิดผลกระทบเสียหายต่อคู่ความน้อยที่สุด เพราะการอุทธรณ์ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาคดีซ้ำอีกครั้งแต่อย่างใด การใช้สิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลล่างของคู่ความจะอุทธรณ์ได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา

2) การบังคับโดยกฎหมาย ตามมาตรา 245

เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ศาลอุทธรณ์ได้ตรวจสอบทบทวนคำพิพากษา นอกเหนือจากการให้สิทธิอุทธรณ์ คือกฎหมายบัญญัติบังคับให้ศาลชั้นต้นต้องส่งสำนวนคดีที่ได้ดำเนินการกระบวนการพิจารณาตั้งแต่ต้น จนกระทั่งมีคำพิพากษา ไปยังศาลอุทธรณ์เพื่อทำการตรวจสอบทบทวน หากไม่มีการใช้สิทธิของคู่ความทั้งโจทก์และจำเลยอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นซึ่งได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 วรรค 2 ในกรณีเป็นคดีความผิดอุกฉกรรจ์ที่มีคำพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต กำหนดให้ศาลชั้นต้นมีหน้าที่ส่งสำนวนคดีให้ศาลอุทธรณ์ทำการตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาคดีดังกล่าว ตรวจสอบว่าการรับฟังพยานหลักฐานของศาลชั้นต้นชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 226 หรือไม่ การปรับใช้กฎหมายสาระบัญญัติของศาลชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ การตีความกฎหมายของศาลชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หากศาลอุทธรณ์ตรวจสอบแล้วเห็นว่าการพิจารณาและพิพากษาของศาลชั้นต้นได้กระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย ศาลอุทธรณ์ต้องพิพากษายืน แต่ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าการพิจารณาและพิพากษาคดีของศาลชั้นต้นได้กระทำโดยผิดพลาดบกพร่องมิชอบด้วยกฎหมายและสมควรแก้ไข ศาลอุทธรณ์ต้องพิพากษาเพิกถอนคำพิพากษาของศาลชั้นต้น โดยยื่นสำนวนให้ศาลชั้นต้นทำการพิจารณาพิพากษาใหม่ตามรูปคดีโดยอนุโลม (analogy) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 (2) ศาลอุทธรณ์จะไม่พิพากษาแก้ไขเอง เพราะจะทำให้กระบวนการพิจารณาของศาลต้นขาดความแน่นอน⁴⁸ ประกอบเป็นคดีความผิดอุกฉกรรจ์ที่มีคำพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต เป็นเรื่องร้ายแรงกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงจำเป็นต้องตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาอย่างรอบคอบอีกครั้ง อย่างไรก็ตามแนวทางปฏิบัติศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์มีอำนาจพิพากษาแก้ไขได้เอง

⁴⁸ ประเสริฐ โท้วประดิษฐ์. เล่มเดิม. หน้า 58.

แม้ความผิดพลาดนั้นจะเป็นเพียงความผิดพลาดเล็กน้อยและยังพิกษากลับในปัญหาข้อเท็จจริง อีกด้วย ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักการทบทวนคำพิพากษาเป็นอย่างยิ่ง⁴⁹

ดังนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 วรรค 2 แม้คู่ความ ไม่ได้ อุทธรณ์คำพิพากษา แต่ศาลชั้นต้น ได้ส่งสำนวนคดีที่พิพากษาไปยังศาลอุทธรณ์ เพื่อ ตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ซึ่งไม่ถือเป็นการอุทธรณ์ แต่เป็น ตรวจสอบ ทบทวนปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งกฎหมายบังคับให้ศาลชั้นต้นต้องส่งสำนวนคดีให้ศาล อุทธรณ์ตรวจสอบกลั่นกรองการพิจารณาคดีความถูกต้องอีกชั้นหนึ่ง เพื่อเป็นการยืนยันหรือ พิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้น

2.7.2 การตรวจสอบความจริงในศาลชั้นอุทธรณ์

การตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของศาลชั้นอุทธรณ์ จะมีความแตกต่างจากศาล ชั้นต้น กล่าวคือ ถ้าเป็นการพิจารณาในศาลชั้นต้น กระบวนการพิจารณาในการรับฟังพยาน หลักฐานจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย แต่ถ้าเป็นการพิจารณาในศาลชั้นอุทธรณ์ ส่วน ใหญ่การรับฟังพยานหลักฐานจะรับฟังจากสำนวนการพิจารณาที่ศาลชั้นต้นทำมาแล้ว โดยทั่วไป ศาลเพียงพิจารณาตรวจสำนวนแล้วมีความเห็นซึ่งจะออกมามนรูปคำพิพากษาหรือคำสั่งเท่านั้น ไม่ต้องพิจารณาโดยเปิดเผย เว้นแต่กรณีจำเป็นดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 203⁵⁰ ที่บัญญัติให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาโดยเปิดเผย เฉพาะแต่ในกรณีที่นัดหรืออนุญาต ให้คู่ความมาพร้อมกันหรือมีการสืบพยาน

การนัดหรืออนุญาตให้คู่ความมาพร้อมกันโดยปกติได้แก่ การนัดหรืออนุญาตให้คู่ความ มาแถลงการณ์ด้วยวาจา ตามที่บทบัญญัติในมาตรา 206 ซึ่งคู่ความร้องขอไว้ตามมาตรา 205 คู่ความ อาจร้องขอฝ่ายเดียวหรือทั้งสองฝ่ายร้องขอ และแม้ฝ่ายเดียวร้องขออีกฝ่ายหนึ่งก็มีสิทธิแถลงแก้ จึง จำเป็นที่ศาลอุทธรณ์ต้องนัดคู่ความมาพร้อมกันและต้องกระทำโดยเปิดเผย ซึ่งประชาชนมีสิทธิได้ เข้าฟังคำแถลงการณ์ในการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ อันเป็นการตรวจสอบความโปร่งใสอีกทาง หนึ่งด้วย

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามบทบัญญัติให้สิทธิในการอุทธรณ์ปัญหา ข้อเท็จจริงได้อย่างกว้างขวาง แต่ในทางปฏิบัติในการพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาของศาล ชั้นอุทธรณ์ในประเทศไทย จะพิจารณาวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานจากสำนวนคดีที่

⁴⁹ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 344-345.

⁵⁰ คะนั้น ภาไชย. (2541). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 แก้ไขเพิ่มเติม โดย รองศาสตราจารย์ ณรงค์ โจอทยา (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). หน้า 191.

ศาลชั้นต้นสืบไว้แล้ว⁵¹ ซึ่งศาลชั้นอุทธรณ์จะไม่สืบพยานหลักฐานใหม่อีก หากพิจารณาเห็นว่า พยานหลักฐานในสำนวนไม่น่าเชื่อถือ ก็จะพิพากษาเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาของศาลชั้นต้น

การตรวจสอบความจริง ในการพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ที่ว่าด้วยคำพิพากษาและคำสั่ง ในชั้นอุทธรณ์ให้นำมาบังคับใช้ในชั้นฎีกาโดยอนุโลม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 225⁵²

⁵¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2542). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับอ้างอิง (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 408-409.

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 225.